Nr 2.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål; given Stockholms slott den 20 november 1936.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att, under förutsättning att av riksdagen såsom vilande antaget förslag till ändrad lydelse av §§ 1, 4 och 5 tryckfrihetsförordningen varder slutligen godkänt, antaga härvid fogade förslag till lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål.

GUSTAF.

K. G. Westman.

Förslag
till
Lag
med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Mål angående brott som avses i 3 § tryckfrihetsförordningen upptages, om den skrift som föranlett åtalet är tryckt i stad i vars rådhusrätt enligt gällande bestämmelser jämte borgmästaren finnas minst två lagfarna ledamöter, vid den rådhusrätten, men i annat fall vid rådhusrätten i stad som är säte för länsstyrelsen i det län där skriften är tryckt. I handläggning av sådant mål må endast lagfarna ledamöter av rätten deltaga. Äro ej i rätten tre lagfarna ledamöter, förordnar hovrätten efter anmälan av rådhusrätten erforderligt antal sådana ledamöter.

Saknas å skriften uppgift om tryckningsorten eller finnes uppgiften därom oriktig och är vid målets anhängiggörande tryckningsorten ej känd, eller är skriften tryckt utomlands på svenska språket, vare såsom tryckningsort ansedd ort där skriften anträffas.

2 §.

Mål varom i 1 § förmäles skall utsättas att förekomma så snart ske kan, med iakttagande av att den tilltalade erhåller skäligt rådrum att förbereda sig till inställelsen. Enskild part må kallas att inställa sig personligen.

Där det finnes lämpligt, må den tilltalade föreläggas att inom viss tid före första rättegångstillfället inkomma med skriftligt svaromål jämte avskrift därav i lika många exemplar som antalet motparter. Avskrift skall genom rättens försorg med posten tillställas motpart.

Stämning så ock kallelse till personlig inställelse samt föreläggande att inkomma med skriftligt svaromål utfärdas av rättens ordförande eller, om hinder för honom möter, av annan lagfaren ledamot av rätten.

3 §.

Vid första rättegångstillfället skall om möjligt bestämmas, huruvida frågan om skriftens innehåll är brottsligt skall prövas av jury. Skall jury ej medverka, varde målet upptaget till fortsatt handläggning i den för brottmål i allmänhet gällande ordning.

4 §.

Då jury skall medverka, skall förberedelse av målet äga rum. Därvid skola de åtgärder för juryns bildande vidtagas varom i tryckfrihetsförordningen sägs och målet så beredas att det vid förhandling inför juryn kan slutföras i ett sammanhang. Åklagaren eller målsäganden skall närmare angiva i vilket hänseende han påstår skriften vara brottslig jämte det eller de lagrum som han finner tillämpliga. Den tilltalade skall uppmanas att förklara sig över åtalet. Parterna skola vidare angiva de omständigheter de vilja åberopa samt yttra sig över vad motparten andragit. De skola ock uppgiva de bevis de vilja förebringa och vad de vilja styrka med varje särskilt bevis. Skriftligt bevis skall genast framläggas.

Förberedelsen skall om möjligt äga rum vid första rättegångstillfället. Kan den då ej avslutas, skall den fortsättas vid nytt rättegångstillfälle. Ej må målet uppskjutas längre än som oundgängligen erfordras.

5 §.

Ej må vid förberedelsen förhör med vittne eller sakkunnig äga rum, med mindre det kan antagas att den som skall höras icke kan utan oskälig kostnad eller synnerlig olägenhet infinna sig vid förhandlingen inför juryn.

6 §.

Sedan förberedelsen avslutats, skall rätten utsätta tid för förhandlingen inför juryn. De till tjänstgöring i jury utsedda skola genom rättens försorg skriftligen kallas till förhandlingen; och skall kallelsen innehålla såväl uppgift å den tid inom vilken anmälan om laga förfall eller begäran om befrielse från jurymannauppdraget på annan grund senast bör vara till rätten inkommen som ock erinran om påföljd för försummelse att hörsamma kallelsen.

Visar juryman laga förfall eller beviljas honom befrielse från jurymannauppdraget, inkallas suppleant till tjänstgöring. Finner rätten att juryman icke styrkt laga förfall eller avslås begäran om befrielse från uppdraget, varde jurymannen därom underrättad. De av rätten uttagna suppleanterna skola inkallas i den ordning vari de utlottats och de av part utsedda suppleanterna i den ordning de nämnts.

Uteblir juryman å tid till vilken förhandlingen inför juryn utsatts, skall suppleant för den uteblivne inkallas, om uppskov med målet därigenom kan undvikas. Äger den uteblivne ej laga förfall och vållas av utevaron uppskov med målet, vare den uteblivne skyldig att ersätta statsverket och parterna den kostnad som genom försummelsen uppkommit.

7 §.

Då fulltalig jury tillstädeskommit inför rätten, skola juryns medlemmar avgiva en edlig försäkran att efter bästa förstånd och samvete besvara de frågor som av rätten framställas och i obrottslig tystnad hålla såväl vad under juryns överläggningar yttras som huru de särskilda medlemmarna rösta.

8 §.

Målet handlägges av rätten i juryns närvaro. Förhandlingen skall vara muntlig. Part må ej uppläsa rättegångsskrift med mindre rätten för särskilt fall finner erforderligt att medgiva undantag.

Juryman äger att genom rättens ordförande framställa fråga till part, vittne, sakkunnig eller annan.

9 §.

Finnes vid upprop av målet å den för förhandlingen inför juryn utsatta dagen part eller annan som skall höras ej vara tillstädes eller hinder eljest möta för målets slutförande vid det rättegångstillfället, må förhandlingen inställas och utsättas till annan dag.

Påbörjad förhandling må uppskjutas om rätten finner det vara oundgängligt. Överstiger den tid inom vilken målet återupptages till slutlig handläggning ej fjorton dagar, och är vid målets senare handläggning rättens och juryns sammansättning oförändrad, skall förhandlingen fortsättas. I annat fall skall ny förhandling äga rum.

Utsättes jämlikt första eller andra stycket ny dag för förhandlingen, äge rätten förordna om de åtgärder som finnas lämpliga för att målet å den dagen skall kunna slutföras.

Fortsättes påbörjad förhandling, skall målet företagas i det skick vari det förelåg vid den tidigare handläggningens slut.

Vid ny förhandling skall målet företagas till fullständig handläggning. Har vittne eller sakkunnig hörts vid tidigare handläggning, må dock rätten besluta att nytt förhör ej skall äga rum, om vittnets eller den sakkunniges inställelse vid ny förhandling skulle medföra oskälig kostnad eller synnerlig olägenhet.

10 §.

Sedan förhandlingen inför juryn blivit förd till slut, skall rätten utan uppskov till juryns besvarande skriftligen avfatta frågan huruvida skriftens innehåll är brottsligt efter det eller de lagrum som åklagaren eller målsäganden funnit tillämpliga. Anser rätten annat lagrum kunna ifrågakomma, skall jämväl det lagrummet upptagas. Avser åtalet flera brott eller föranleder målets beskaffenhet i övrigt flera frågor, skola de framställas var för sig. Innan frågorna överlämnas till juryn, skall närvarande part beredas tillfälle att yttra sig över desamma; och må rätten därefter med anledning av gjord erinran göra den ändring vartill fog finnes. Därefter överlägge juryn i enrum under en av juryn utsedd ordförande. Framställd fråga skall av juryn besvaras med ja eller nej. Ej må juryn åtskiljas innan samtliga frågor blivit besvarade.

11 §.

I protokollet vid förhandlingen inför juryn må vad part anfört utöver yrkanden och invändningar samt medgivanden av yrkanden ej antecknas med mindre särskilda skäl föranleda därtill. Ej må i protokollet upptagas parts utveckling av talan i rättsligt hänseende.

Protokollet skall omedelbart avfattas i slutlig form. Utsaga av vittne, sakkunnig eller annan skall genast ur protokollet uppläsas samt den hörde tillfrågas om han har något att erinra mot avfattningen. Godkännes avfattningen, skall den hörde genom påteckning av sitt namn vitsorda riktigheten. Erinran som ej föranleder ändring skall antecknas i protokollet. Därefter må protokollet ej ändras.

12 §.

Vid juryns överläggning skola handlingarna i målet jämte rättens protokoll vara tillgängliga för juryn.

Juryns beslut skall grundas å vad vid förhandlingen inför juryn förekommit. Har ny förhandling ägt rum, skall beslutet grundas å vad därvid förekommit.

Juryns svar skall, skriftligen avfattat, tillställas rättens ordförande, varefter rätten avkunnar utslag senast påföljande söckendag.

13 §.

Har i mål varom i 1 § sägs enskild part underlåtit att efterkomma kallelse eller föreläggande som meddelats jämlikt 2 § eller att fullgöra vad enligt 4 § åligger honom, och föranledes därigenom eller ock genom annan hans försummelse uppskov i målet, vare han pliktig att ersätta statsverket ävensom motpart den kostnad som genom försummelsen uppkommer; dock må ersättningsskyldigheten jämkas efter vad rätten finner skäligt.

14 §.

För varje mål av beskaffenhet som i 1 § sägs skall protokollet föras särskilt och sammanföras med handlingarna i målet till en akt.

Är vad i protokollet skall antecknas upptaget i inlaga eller annan handling i målet, skall i protokollet allenast hänvisas till handlingen.

15 §.

Över alla mål som i 1 § omförmälas skall genom rättens försorg föras dagbok, utvisande tiden då varje mål inkommit samt därmed vidtagna åtgärder.

16 §.

Hava besvär anförts hos hovrätten över slutligt utslag eller beslut i mål som i 1 § omförmäles, skall akten i målet infordras från rådhusrätten. Samma lag vare, där besvären avse ett av rådhusrätten under rättegången meddelat beslut samt besvären prövas vara av beskaffenhet att icke kunna avgöras utan att andra till akten hörande handlingar än rådhusrättens protokoll äro för hovrätten tillgängliga.

Vad i rättegångsbalken stadgas om skyldighet för part att vid fullföljd av talan mot underrätts eller hovrätts utslag eller beslut ingiva underrättens

protokoll i målet skall icke äga tillämpning, då talan fullföljes mot rådhusrätts eller hovrätts utslag eller beslut i mål som ovan sägs, utan så är att talan fullföljes mot ett av rådhusrätt under rättegången meddelat beslut eller mot hovrätts beslut i fråga, som genom besvär över ett av rådhusrätt under rättegången meddelat beslut dragits under hovrättens prövning.

17 §.

Juryman åtnjuter av statsmedel dagtraktamente och reseersättning enligt de grunder som gälla för landstingsmän.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1937.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 24 april 1936.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Schlyter, anför:

»Genom Kungl. Maj:ts proposition den 9 april 1936 (nr 235) har till riksdagens prövning överlämnats förslag till ändrad lydelse av §§ 1, 3, 4 och 5 tryckfrihetsförordningen. Till väsentlig del innefattar detta förslag ändrade föreskrifter rörande juryn i tryckfrihetsmål, dess bildande och sammansättning m. m., samt avser härutinnan att vara ett led i en reviderad lagstiftning angående tryckfrihetsprocessen.

Såsom jag i mitt yttrande till statsrådsprotokollet nyssnämnda dag anfört har frågan om en ombildning av tryckfrihetsprocessen varit föremål för utredning av sakkunniga inom justitiedepartementet, vilka under år 1934 framlagt betänkande i ämnet (statens off. utredn. 1934: 54). I betänkandet har i huvudsak föreslagits dels en ombildning av juryn och dels en omgestaltning av själva rättegångsförfarandet i de egentliga tryckfrihetsmålen enligt principer som av statsmakterna godkänts för en reform av den allmänna rättegångsordningen.

Samtliga de bestämmelser som funnits erforderliga för en reform av tryckfrihetsprocessen ha av de sakkunniga upptagits i tryckfrihetsförordningen. Vid den inom justitiedepartementet verkställda överarbetningen av sakkunnigförslaget har härutinnan den ändringen skett, att i stort sett alla stadganden om forum och om domstolsförfarandet i egentliga tryckfrihetsmål utbrutits ur förslaget till grundlagstext och sammanförts till ett särskilt lagförslag, benämnt *förslag till lag om rättegången i vissa tryckfrihetsmål.* I det genom propositionen framlagda förslaget till ändring i tryckfrihetsförordningen, § 5 mom. 1 och 12, har beträffande laga domstol och domstolsförfarandet hänvisning skett till särskild lag, stiftad i den ordning § 87 regeringsformen föreskriver. Nämnda förslag till rättegångslag, vilket fogats såsom bilaga A till statsrådsprotokollet för den 9 april 1936, har utarbetats i samråd med processlagberedningen.

I mitt anförande till protokollet för den 9 april 1936 har jag lämnat en kortfattad redogörelse för sakkunnigförslaget även i vad det rör de ämnen vilka nu avses skola upptagas i den särskilda rättegångslagen samt därjämte givit en sammanfattning av de efter remiss inkomna yttrandena över för-

slaget i dessa delar. Likaledes har jag vid samma tillfälle framlagt skälen för upptagandet i särskild lag av de speciella rättegångs- och forumreglerna samt angivit min uppfattning bl. a. rörande lämpligaste sättet att reglera frågan om forum i tryckfrihetsmål. Under hänvisning till vad jag sålunda tidigare yttrat torde jag nu till belysning av de särskilda stadgandena i förslaget till lag om rättegången i vissa tryckfrihetsmål få ytterligare anföra följande.

Forumreglerna (1 §).

I § 5 mom. 6 tryckfrihetsförordningen stadgas att 'förbrytelser mot denna lag' upptagas vid rådstuvurätten i den stad där skrift som föranlett åtal blivit tryckt eller, om den blivit tryckt å ort som lyder under landsrätt, vid rådstuvurätten i den stad där länets styrelse har sitt säte.

I vad detta stadgande avser de egentliga tryckfrihetsmålen har det i de sakkunnigas förslag ersatts med en bestämmelse (§ 5 mom. 1 första punkten), enligt vilken dylika mål skola upptagas, om den skrift som är i fråga tryckts i stad som ej deltager i landsting, vid allmän underrätt för staden men i annat fall vid allmän underrätt för residensstaden i det län varest skriften är tryckt. Bestämmelsen skulle i två olika hänseenden medföra ändring i den för närvarande gällande ordningen. Dels skulle regeln om rådhusrätts uteslutande behörighet att upptaga egentliga tryckfrihetsmål upphävas och dels skulle antalet för handläggning av sådana mål behöriga domstolar bliva inskränkt till ett relativt fåtal.

Jämlikt de i sakkunnigförslaget upptagna forumreglerna skulle häradsrätt vara principiellt likställd med rådhusrätt i fråga om behörighet att upptaga egentliga tryckfrihetsmål. De sakkunniga framhöllo i motiven, att enligt de av riksdagen år 1931 godkända huvudgrunderna för den allmänna rättegångsreformen skulle av de nuvarande rådhusrätterna bibehållas allenast de som ägde minst tre lagfarna ledamöter. Vidare erinrades om lagen den 17 juni 1932 om stads och landsbygds förenande i judiciellt hänseende. Visserligen hade i denna lag beträffande residensstäder gjorts undantag från regeln att förordnande om rådhusrätts upphörande och stadens förenande med domsaga i vissa fall kan meddelas även utan stadsfullmäktiges samtycke. Detta undantag vore emellertid i främsta rummet betingat av tryckfrihetsförordningens föreskrifter om uteslutande behörighet för residensstädernas rådhusrätter att upptaga mål angående brott mot tryckfrihetsförordningen, om skriften tryckts i ort som lyder under landsrätt. Därest frågan om bibehållandet av dessa rådhusrätter ej ställdes i beroende av tryckfrihetsförordningens bestämmelser om forum, vore det enligt de sakkunnigas mening att förvänta, att häradsrätt komme att i vissa residensstäder fungera såsom allmän underrätt. I anledning härav har forumbestämmelsen i sakkunnigförslaget erhållit det förut angivna innehållet. Även i andra delar av förslaget har hänsyn tagits till möjligheten av att tryckfrihetsmål kunde komma att handläggas vid häradsrätt. Vid framläggande av förutnämnda förslag till ändringar i tryckfrihetsförordningen uttalade jag som min upp-

fattning att frågan om mindre residensstäders förenande i judiciellt avseende med angränsande domsagor borde anstå i avbidan på processreformen; frågan om häradsrätts behörighet i egentliga tryckfrihetsmål finge därmed tills vidare förfalla. I enlighet med denna ståndpunkt har i förevarande förslag icke upptagits stadganden, vare sig beträffande forum eller eljest, om häradsrätts befattning med tryckfrihetsmål.

Förslaget om tryckfrihetsmålens sammanförande till ett mindre antal domstolar står i nära samband med den av de sakkunniga föreslagna och i propositionen den 9 april 1936 i modifierad form upptagna ordningen för juryns bildande genom lottning ur en jurykår. Av skäl som jag vid framläggande av förslaget till grundlagsändringar hade tillfälle att anföra[1] måste en sådan koncentration anses utgöra en viktig förutsättning för att den nya metoden för juryns bildande skall kunna på ett tillfredställande sätt genomföras. Men även rättegångens omdaning efter muntlighetens och omedelbarhetens grundsatser synes tala för längre gående centralisering av tryckfrihetsmålen än som enligt gällande bestämmelser äger rum. Det kan utan tvivel med fog påstås att en muntlig förhandling inför sittande jury ställer höga krav på förhandlingsledaren och att de mindre rådhusrätternas ordförande icke alltid kunna förväntas besitta de erforderliga kvalifikationerna, liksom icke heller deras sammansättning i övrigt kan anses tillfredsställande. Mot en så stark begränsning av antalet för tryckfrihetsmål behöriga domstolar som den av de sakkunniga föreslagna har emellertid anförts att parternas intressen därigenom skulle i visst avseende åsidosättas. Advokatsamfundet har sålunda i sitt yttrande över nämnda förslag framhållit att man vid frågans bedömande icke finge förbise att den muntliga processen, därest domstolarna icke gjordes lätt tillgängliga, komme att för parterna medföra större tidsutdräkt och högre resekostnader samt större hinder i övrigt för erhållande av rättslig prövning av deras anspråk än som nu vore fallet. Även om man begränsade antalet behöriga domstolar, skulle flertalet av dessa dock enligt advokatsamfundets mening icke få önskvärd erfarenhet i fråga om tryckfrihetsmål. Samfundet har på dessa skäl hemställt att antalet behöriga domstolar måtte ökas utöver det av de sakkunniga föreslagna.

De mot varandra stridande intressen som sålunda kräva tillgodoseende göra det svårt att finna en lösning av frågan om laga domstol i tryckfrihetsmål, mot vilken icke ur ena eller andra synpunkten kunna resas vissa invändningar. De sakkunnigas förslag skulle för närvarande innebära att icke andra domstolar i första instans än rådhusrätterna i de tjugufyra residensstäderna samt i Hälsingborg och Norrköping bleve behöriga att upptaga ifrågavarande mål. Av vad redan sagts framgår att förslagets genomförande i denna del skulle medföra en i jämförelse med gällande ordning mycket betydande centralisering av rättsskipningen i tryckfrihetsmål, och det synes i vart fall uteslutet att gå längre i denna riktning. Däremot kan det, särskilt på grund av de synpunkter advokatsamfundet anfört, ifrågasättas att något öka antalet tryckfrihetsfora utöver vad som föreslagits. Kravet på en i processuellt hänseende tillfredsställande handläggning av

[1] Prop. nr 235 sid. 41.

målen behöver därigenom icke åsidosättas. Vissa medelstora städers rådhusrätter, som enligt sakkunnigförslaget skulle förlora sin jurisdiktion i tryckfrihetsmål, torde nämligen i fråga om kompetens för ifrågavarande uppgifter icke stå tillbaka för flertalet av rådhusrätterna i residensstäderna. Detta lärer i stort sett gälla de rådhusrätter i vilka enligt arbetsordningen jämte borgmästaren finnas minst två lagfarna ledamöter. I det föreliggande departementsförslaget ha i följd härav forumbestämmelserna i 1 § så avfattats, att rådhusrätter med dylik organisation städse skola vara behöriga att upptaga tryckfrihetsmål angående skrifter som tryckts i staden. Residensstädernas rådhusrätter skola enligt samma förslag upptaga mål angående skrifter vilka tryckts i staden eller eljest inom länet å annan ort än sådan som enligt vad nyss sagts skall äga behörig domstol. I praktiken skulle dessa regler föranleda att följande rådhusrätter, vilka enligt sakkunnigförslaget uteslötos från behörighet, skulle erhålla sådan, nämligen rådhusrätterna i Borås, Eskilstuna, Landskrona, Lund, Sundsvall, Södertälje, Trälleborg, Uddevalla, Västervik och Ystad. Däremot skulle samtliga de mindre rådhusrätterna i icke-residensstäder — för närvarande till antalet femtio — såsom de sakkunniga avsett förlora sin behörighet i egentliga tryckfrihetsmål.

Av de sålunda föreslagna forumreglerna följer att mål om brott som avses i § 3 tryckfrihetsförordningen i regel komma att handläggas inför rådhusrätt eller avdelning av sådan, bestående av tre lagfarna ledamöter. I några residensstäder skulle detta likväl icke bliva fallet, med mindre särskilda föreskrifter därom meddelades. Då en sådan sammansättning av rätten under alla förhållanden synes önskvärd, har nu föreslagits dels ett stadgande därom att endast lagfarna ledamöter må deltaga i handläggning av sådana mål och dels ett stadgande enligt vilket det skall ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare föreskrifter om hur antalet skall fyllas i de fall då tre lagfarna ledamöter ej finnas i rätten. Detta lärer utan svårighet kunna ske genom adjunktion av någon därtill kvalificerad jurist utanför rådhusrätten. I främsta rummet torde härvid böra ifrågakomma sådana befattningshavare vid häradsrätt i orten, vilka tjänstgöra som ordförande i häradsrätten eller äro därtill behöriga (sekreterare). De rådhusrätter för vilka administrativa bestämmelser av angivet slag erfordras äro numera endast rådhusrätterna i Mariestad, Visby, Vänersborg och Växjö.

De sakkunniga ha i sitt förslag upptagit en särskild regel (§ 5 mom. 1 andra punkten) för bestämmande av forum i de fall då skrift utgått från okänt eller utländskt tryckeri. Regeln innebär att den ort där skriften anträffas skall vara avgörande för forumfrågan. Dock avses icke andra utrikes tryckta skrifter än sådana som äro avfattade på svenska språket. De sakkunniga ha nämligen funnit frågan om vilka regler som böra komma till användning beträffande utomlands på främmande språk tryckta skrifter falla utom ramen för den dem förelagda uppgiften.

Det av de sakkunniga föreslagna stadgandet har med en mindre jämkning upptagits såsom andra stycke i 1 § av förevarande lagförslag. Det

må anmärkas att det i fall som här avses — tryckningsorten är okänd eller belägen utomlands — i regel icke kan bli fråga om åtal. Endast undantagsvis torde någon som enligt tryckfrihetsförordningens regler kan ställas till ansvar för skriftens innehåll vara åtkomlig. Bestämmelsen erhåller därför sin största praktiska betydelse beträffande talan som allenast avser konfiskation av skriften. Dylik talan skall jämlikt det genom propositionen nr 235 föreslagna nya stadgandet i § 5 mom. 11 tryckfrihetsförordningen kunna anhängiggöras genom ansökan samt prövas av domstol utan jurys medverkan.

Stämning och förberedande handläggning (2—5 §§).

Det är såsom i annat sammanhang framhållits[1] önskvärt att instämda tryckfrihetsmål utan dröjsmål bliva föremål för rättens prövning. Betydelsen härav framträder i synnerhet i sådana fall då den skrift som är i fråga blivit utom rättegång belagd med kvarstad. Med hänsyn härtill har i 2 § av departementsförslaget upptagits stadgande därom att målet skall i stämningen utsättas att förekomma så snart ske kan, dock med iakttagande av att den tilltalade erhåller skäligt rådrum att förbereda sig till inställelsen. Stadgandet innebär att den i gällande tryckfrihetsförordning § 5 mom. 6 fastställda fixa stämningstiden, åtta dagar, ej behöver iakttagas. I sistnämnda avseende överensstämmer departementsförslaget med de sakkunnigas förslag.

Liksom det senare åsyftar departementsförslaget att målet skall inför rätten förberedas så, att en muntlig, till ett och samma rättegångstillfälle koncentrerad handläggning kan äga rum i juryns närvaro. Icke sällan torde det emellertid för detta ändamål kunna visa sig ändamålsenligt att en skriftväxling sker mellan parterna redan före inställelsedagen, då den egentliga förberedelsen skall äga rum. Härom har fördenskull, i nära anslutning till stadganden i arbetsdomstolslagen, upptagits en föreskrift enligt vilken den tilltalade må, där det finnes lämpligt, i stämningen föreläggas att inom viss tid före första rättegångstillfället inkomma med skriftligt svaromål i erforderligt antal exemplar. Avskrift av detta svaromål skall genom rättens försorg tillställas motpart.

I händelse den tilltalades personliga inställelse vid förberedelsen kan antagas vara av betydelse, bör kallelse utfärdas i stämningen. Stadgande härom har upptagits i 2 §.

Enligt de sakkunnigas förslag (§ 5 mom. 3) skulle stämningsansökan avvisas av rättens ordförande, om han funne uppenbart att målet icke kunde upptagas till prövning. Ett stadgande av dylikt innehåll har ej ansetts böra upptagas enbart för tryckfrihetsmålens del.

I olikhet mot sakkunnigförslaget innebära de nu föreslagna bestämmelserna, att i fråga om stämnings utfärdande skall gälla rättegångsbalkens föreskrift i 11 kap. 3 § sista punkten.

I följd av tryckfrihetsförordningens speciella regler om ansvarigheten för tryckt skrift riktas stämningen i tryckfrihetsmål understundom mot annan

[1] Prop. nr 235 sid. 46.

än den som slutligen kommer att svara i målet. Den första uppgiften för domstolen blir tydligen att med tillämpning av stadgandena i § 1 mom. 8 (resp. mom. 12) tryckfrihetsförordningen fastställa vem som är ansvarig för skriften. Detta förutsättes också i § 1 mom. 8 ('vid rättegångens början'). Då avgörandet i regel sker efter rent formella grunder, torde det icke i och för sig behöva föranleda någon tidsutdräkt. Däremot kan naturligtvis målets fortsatta handläggning omöjliggöras vid första rättegångstillfället därigenom att 'den upptäckta rätta parten' icke är tillstädes. Är emellertid denne närvarande, bör omedelbart avgöras huruvida jury skall medverka i målet. Jämlikt de i propositionen rörande grundlagsändringar föreslagna bestämmelserna skall fråga om skrifts brottslighet alltid prövas av jury, såvida ej åtalet avser inbjudning till deltagande i lotteri eller ock parterna å ömse sidor förklara sig vilja utan sådan prövning hänskjuta målet till rättens avgörande. Med dessa regler kommer även frågan huruvida jury skall deltaga att bliva av enkel beskaffenhet.

Vad nu anförts har föranlett stadgande i det förevarande lagförslaget, 3 §, därom att vid första rättegångstillfället skall om möjligt avgöras vem som är ansvarig för skriften samt tillika bestämmas huruvida frågan om skriftens innehåll är brottsligt skall prövas av jury. Härtill har fogats den bestämmelsen att i händelse jury ej skall medverka, målet skall utan uppskov av rätten upptagas till fortsatt handläggning. I sistnämnda fall kommer alltså målet i fortsättningen att handläggas efter de regler som gälla för brottmål i allmänhet; de efterföljande paragraferna i lagförslaget äro icke tillämpliga.

I sakkunnigförslaget finnas under § 5 mom. 3 och 4 vissa motsvarigheter till vad nu föreslagits. Det synes emellertid icke erforderligt att såsom skett i de sakkunnigas förslag (mom. 4 andra stycket) meddela uttryckliga föreskrifter om förbud mot särskild klagan över rättens beslut i ansvarighetsfrågan eller rörande målets handläggning utan jury, ej heller att stadga förbud mot klagan över beslut varigenom målet hänskjutits till prövning av jury. Att dylika beslut icke få särskilt överklagas följer redan av 25 kap. 7 § rättegångsbalken. Erinras må därjämte att de sakkunniga vid uppställandet av dessa regler utgingo från andra bestämmelser i fråga om juryns användning än dem som nu förutsättas skola upptagas i grundlagen. Detta har även kommit till synes i en i de sakkunnigas förslag upptagen bestämmelse angående speciell påföljd av parts utevaro å den dag till vilken målets handläggning utsatts i stämningen. Härutinnan stadgas enligt nämnda förslag (mom. 3 andra stycket) att rätten vid tilltalads utevaro utan anmält laga förfall skall, jämte annat föreläggande, föreskriva att den tilltalade vid 'förnyad förberedelse' skall komma tillstädes vid äventyr att målet ej får hänskjutas till prövning av jury. Då deltagande av jury med den sammansättning som i propositionen den 9 april 1936 förordats icke torde kunna anses uteslutande såsom en förmån för den tilltalade,[1] har sakkunnigförslaget i nämnda avseende icke följts. Ej heller har det ansetts erforderligt att på

[1] Jfr prop. nr 235 sid. 45.

sätt som skett i sakkunnigförslaget (nyss angivna moment) upptaga stadgande om tillämplighet av rättegångsbalkens allmänna föreskrifter om påföljd av utevaro. I detta hänseende bör det i förslaget till grundlagstext, § 5 mom. 12, upptagna generella stadgandet vara tillfyllest, i synnerhet som det föreliggande departementsförslaget genom sin avfattning torde tydligt utmärka att handläggningen skall äga rum vid domstolssammanträde av samma processrättsliga natur som andra dylika sammanträden.

I 4 och 5 §§ av departementsförslaget ha uppställts regler angående de åtgärder vilka — sedan det blivit fastställt mot vem den väckta talan skall riktas samt avgjort att frågan om skriftens brottslighet skall prövas av jury — skola vidtagas för att möjliggöra en koncentration av den egentliga rättsförhandlingen. Dessa åtgärder, i förslaget sammanfattade under benämningen förberedelse, innefatta å ena sidan juryns bildande. Härom ha föreskrifter upptagits i grundlagsförslaget under § 5 mom. 7—9, till vilka följaktligen hänvisats. Å andra sidan skall förberedelsen tjäna till klarläggande av parternas ståndpunkter i målet. Vad härutinnan stadgats i 4 § torde följa av förberedelsens angivna syfte. Åklagaren eller målsäganden skall till en början närmare precisera sina yrkanden, och den tilltalades förklaring över åtalet skall inhämtas, allt i den mån stämningen eller eventuellt förelupen skriftväxling icke givit klart besked i dessa hänseenden. Parterna skola också angiva de omständigheter de vilja åberopa samt uppgiva sina bevis. Det har ansetts lämpligt att, i motsats till vad som skett i de sakkunnigas förslag, upptaga uttryckliga föreskrifter härom i lagtexten. Emellertid är det av synnerlig vikt att i lagen även givas sådana bestämmelser att icke rättegångens tyngdpunkt blir förlagd till den förberedande handläggningen. Medan de sakkunniga ansett det kunna helt överlämnas åt domstolen att avgöra huruvida vittnesförhör skall få äga rum vid förberedelsen, har sålunda departementsförslaget intagit den ståndpunkten att dylikt förhör icke får hållas, med mindre det kan antagas att den som skall höras icke kan utan oskälig kostnad eller synnerlig olägenhet infinna sig vid förhandlingen inför juryn. Förutsättningarna för medgivande av vittnesförhör under förberedelsen torde alltså bliva ungefär desamma som för vittnesförhör vid annan domstol. Stadgande härom återfinnes i 5 §. Däremot skall enligt bestämmelse i 4 § skriftligt bevis framläggas redan vid förberedelsen. Vad i sistberörda hänseenden föreslagits utgör i själva verket en nödvändig förutsättning för genomförandet av en koncentrerad muntlig rättsförhandling. Vid utformningen av rättegångsregler för tryckfrihetsmålens handläggning bör man alltså enligt min mening söka klart utstaka gränsen mellan den förberedande och den slutliga handläggningen. Något hinder häremot lärer ej ligga däruti att rättegångsbalkens regler i övrigt bibehållas med avseende å processen.

Det är naturligtvis önskvärt att det angivna förberedande förfarandet äger rum så snart ske kan, om möjligt vid första rättegångstillfället. I princip bör uppskov med förberedelsen icke ifrågakomma. Finnes uppskov nödvän-

digt för uppnående av en koncentrerad huvudförhandling, bör det ej medgivas på längre tid än som oundgängligen erfordras. Härom har stadgande intagits i 4 §.

Inkallelse av jurymän m. m.; jurymannaeden (6 och 7 §§).

Tiden för förhandlingen inför juryn bör naturligen fastställas i samband med förberedelsens avslutande. På sätt de sakkunniga föreslagit (§ 5 mom. 5 andra stycket) böra de vid förberedelsen utsedda jurymännen genom rättens försorg kallas till förhandlingen, och i kallelsen bör utsättas viss tid inom vilken anmälan om hinder för inställelse bör anmälas för rätten ävensom erinran om påföljd för försummelse att hörsamma kallelsen. Stadganden härom återfinnas i 6 § av departementsförslaget.

Vad angår de omständigheter som jämte laga förfall skola utgöra skäl för befrielse från tjänstgöring i jury hänvisas till den föreslagna bestämmelsen i § 5 mom. 10 tryckfrihetsförordningen och till vad därom anförts i motiven.[1] I följd av nämnda stadganden har rätten under tiden mellan förberedelsen och juryförhandlingen att taga ställning till de spörsmål som kunna uppkomma genom framställningar från jurymän om befrielse från tjänstgöring. I anslutning till sakkunnigförslaget har i 6 § upptagits stadgande därom att rätten skall, därest laga förfall godkännes eller befrielse eljest medgives, inkalla suppleant till tjänstgöring samt i annat fall underrätta juryman om rättens beslut. Vidare har angivits den ordning i vilken suppleanter skola inkallas.[2]

Fråga om inkallande av suppleant kan uppstå även vid själva rättsförhandlingen inför juryn. Om någon av de inkallade jurymännen då uteblir, måste förhandlingen uppskjutas, såvida det icke visar sig möjligt att genast ersätta den uteblivne. I 6 § departementsförslaget har, efter förebild i de sakkunnigas förslag, intagits ett stadgande att suppleant i dylikt fall skall inkallas, om uppskov med målet därigenom kan undvikas. Från sakkunnigförslaget har jämväl upptagits föreskrift om skyldighet för juryman, som genom utevaro utan laga förfall vållat uppskov, att ersätta statsverket ävensom parterna den kostnad som uppkommit genom försummelsen. Vad angår statsverkets kostnader avses endast ersättning som tillstädeskomna jurymän må hava uppburit av statsmedel. Om sådan ersättning har stadgats i 16 §.

I grundlagsförslaget har förutsetts det fall att de vid förberedelsen utsedda suppleanterna redan tagits i anspråk eller äro hindrade att inställa sig, då behov av suppleant yppas. I § 5 mom. 10 har sålunda stadgats att ny juryman i sådant fall skall utses enligt samma grunder som eljest skola gälla vid jurys bildande. För tillämpning av detta stadgande[3] torde ett särskilt sammanträde med rätten bliva erforderligt, till vilket parterna böra

[1] Prop. nr 235 sid. 44.
[2] Jfr prop. nr 235 sid. 40.
[3] Jfr prop. nr 235 sid. 51.

inkallas för att sättas i tillfälle att utöva dem tillkommande val- och uteslutningsrätt. Det har emellertid icke ansetts nödigt att i förevarande lagförslag upptaga några särskilda regler angående dylikt sammanträde.

Gällande § 5 mom. 3 tryckfrihetsförordningen stadgar skyldighet för jurymännen att avgiva edlig försäkran att efter bästa förstånd och samvete avgiva utlåtande och att icke yppa vad som förekommit under juryns överläggning. Bestämmelsen tillämpas så att jurymedlemmarna avfordras ed enligt det vanliga edsformuläret. I 1912 års betänkande med förslag till tryckfrihetsordning gjordes gällande att denna praxis icke överensstämde med vad som avsetts då stadgandet år 1870 erhöll sin nuvarande lydelse. Avsikten med grundlagsändringen hade nämligen varit att avskaffa edgången och ersätta den med en högtidlig försäkran av samma helgd som en ed. I 1912 års förslag liksom i sakkunnigförslaget år 1934 föreslogs också edgångens ersättande med en högtidlig försäkran.

I förevarande förslag, 7 §, har upptagits föreskrift av lydelse som överensstämmer med vad de sakkunniga upptagit under § 5 mom. 6 tryckfrihetsförordningen.

Huvudförhandlingen (8—10 §§).

I 8 § föreskrives att målet skall handläggas i juryns närvaro samt att förhandlingen skall vara muntlig. Med dessa stadganden angives kärnpunkten i det föreliggande förslaget. Detta innebär, jämfört med de sakkunnigas förslag (§ 5 mom. 8), att steget tagits fullt ut till en muntlig förhandlingsform. Även de sakkunniga förklarade sig anse att muntlighets- och omedelbarhetsprinciperna borde i största möjliga utsträckning komma i tillämpning, men det kan ifrågasättas om syftet skulle uppnås genom de av de sakkunniga härutinnan föreslagna stadgandena. Om det, såsom enligt dessa skulle vara fallet, överlämnades åt domstolen att avgöra huruvida skrift finge uppläsas, torde det vara anledning att antaga, att någon nämnvärd förändring i nuvarande på sina håll så gott som helt skriftliga rättegångssätt icke komme att ske. Att uppläsning av skrifter ej förekommer är naturligtvis särskilt angeläget av hänsyn till jurymännen, vilka skola fälla sitt avgörande på den omedelbara uppfattning de erhållit vid förhandlingen. I förevarande paragraf har följaktligen stadgats förbud för part att vid förhandlingen inför juryn uppläsa eller åberopa skriftligt anförande. Undantag göres allenast för yrkanden, vilkas fixerande i skrift tydligen kan vara behövligt.

Till 8 § har fogats ett stadgande därom att juryman äger att genom rättens ordförande framställa fråga till part, vittne, sakkunnig eller annan. Liknande bestämmelse föreslogs av de sakkunniga.

Departementsförslagets 9 § anger vissa förutsättningar under vilka uppskov må förekomma med målet, sedan detta utsatts till förhandling inför juryn. I det föregående har redan anmärkts det fall att juryman uteblir. Kan ej i sådant fall suppleant anskaffas, måste tydligen förhandlingen ut-

sättas till annan dag (jfr 6 § tredje stycket). Detsamma torde i allmänhet bli följden av parts utevaro; dock föreligger uppenbarligen vid tilltalads uteblivande samma möjlighet för domstolen som eljest i brottmål att låta hämta den tilltalade till rätten. Även andra omständigheter kunna förekomma vilka böra föranleda förhandlingens inställande, t. ex. om vittne vars hörande finnes erforderligt icke är tillstädes. I en ny allmän rättegångslag torde vara nödigt att närmare angiva vilka omständigheter som i förevarande hänseende skola beaktas. Det har nu ansetts tillräckligt att härom i lagtexten allenast upptaga ett stadgande, att förhandlingen må inställas och uppskjutas till annan dag, om part eller annan som skall höras ej är tillstädes vid upprop av målet eller hinder eljest finnes möta för målets slutförande å den dag till vilken förhandlingen inför juryn utsatts. Bestämmelsen innebär att domstolen före den egentliga förhandlingens början skall undersöka huruvida förutsättningarna för dess upptagande — t. ex. de instämda vittnenas närvaro — äro för handen. Tydligt är dock att uppskov ej bör beslutas, om det kan antagas att ett förefintligt hinder av angivet slag kommer att undanröjas före handläggningens slut.

Sedan förhandlingen påbörjats, bör uppskov ej ifrågakomma utan tvingande skäl. Härom har föreskrift meddelats i 9 §. Skulle emellertid sådant uppskov visa sig ofrånkomligt, uppstår frågan huruvida helt ny förhandling under alla förhållanden skall äga rum vid det rättegångstillfälle till vilket uppskovet meddelats. Principiellt bör detta ske och målet således upptagas till fullständig behandling med upprepande av vad som förekommit vid den första förhandlingen. Det har dock ansetts lämpligt att medgiva ett avsteg från denna grundsats, nämligen för sådant fall då vid det tillfälle målet åter förekommer samma jurymän tjänstgöra samt tiden mellan de båda rättegångstillfällena icke överstiger fjorton dagar. Under sådana förhållanden torde det icke möta betänkligheter att låta den senare handläggningen utgöra en direkt fortsättning av den förra och i följd därav frånträda kravet på förhandlingens koncentration till ett enda rättegångstillfälle.

Nu angivna förhållanden hade ej gjorts till föremål för närmare reglering i de sakkunnigas förslag, däri allenast stadgats, dels att förhandlingen skulle såvitt möjligt fortgå utan avbrott till dess målet vore färdigt för avgörande (§ 5 mom. 8) och dels att om uppskov oundgängligen erfordrades, målet skulle uppskjutas till annan dag samt på rätten ankomma att meddela parterna de föreläggande vilka kunde befinnas nödiga för målets slutliga avgörande (§ 5 mom. 7). Domstolens skyldighet i sistnämnda hänseende har understrukits jämväl i departementsförslaget.

De sakkunniga hade uppställt vissa speciella påföljder av parts utevaro från juryförhandlingen (mom. 7 andra och tredje styckena). Om talan föres uteslutande av målsägande och denne uteblir utan laga förfall, skall enligt sakkunnigförslaget på yrkande av den tilltalade rätten förklara målsäganden ha förlorat sin rätt att tala å brottet eller, om sådant yrkande ej framställes, avskriva målet. Uteblir tilltalad utan laga förfall, skall beslutet om jurys medverkan vara förfallet. För såväl målsägande som tilltalad stadgades skyldig-

het att ersätta statsverket de kostnader för juryn vilka uppkommit genom dylik försummelse.

Av vad sålunda föreslagits har i departementsförslaget allenast upptagits skyldighet för enskild part att ersätta kostnader som uppkommit genom utevaro utan laga förfall. Bestämmelsen härom, som återfinnes i 10 §, har dock givits större räckvidd. Icke blott utevaro utan även annan försummelse som haft den verkan att förhandlingen måst uppskjutas har ansetts böra föranleda ersättningsskyldighet. Det gäller här försummelse att under den förberedande handläggningen iakttaga vad som enligt 4 § ålagts parterna i syfte att möjliggöra juryförhandlingens koncentration, framför allt underlåtenhet att fullständigt angiva de bevis som part avser att förebringa vid förhandlingen. Ersättningen har dessutom ansetts böra avse ej blott statsverkets utan även motpartens kostnader. Emellertid skall det enligt det föreliggande förslaget ankomma på domstolen att jämka ersättningsskyldigheten i fall då dennas fulla utkrävande med hänsyn till omständigheterna måste anses oskäligt.

Förhandlingen inför juryn är att jämlikt rättegångsbalken anse såsom ett vanligt sammanträde till vilket målet uppskjutits. Vad nu föreslagits angående påföljd av parts utevaro rubbar därför icke tillämpligheten av de i allmänhet för brottmål gällande bestämmelserna om verkan av parts utevaro från sådant sammanträde. Då ersättningsskyldighet av den omfattning som nyss angivits i förening med de vanliga påföljderna torde vara tillräckligt verksam, synes det icke vara anledning att, såsom skett i sakkunnigförslaget, meddela ytterligare föreskrifter i detta hänseende. Mot förslaget att som påföljd av tilltalads utevaro stadga bortfallande av juryförhandlingen ha i det föregående anförts särskilda skäl.

Juryns överläggning och beslut (11, 13—15 §§).

Jämlikt § 5 mom. 4 i förslaget till ändring i tryckfrihetsförordningen skall den för närvarande gällande regeln att domstolen vid juryfrågas framställande är bunden av åklagarens eller målsägandens brottsrubricering ej vidare upprätthållas. Av skäl som anförts i motiven till nämnda stadgande i grundlagsförslaget[1] har den av de sakkunniga föreslagna regeln (§ 5 mom. 8) att domstolen ej får åberopa strängare lagrum än det åklagaren eller målsäganden ansett tillämpligt icke funnits böra lagfästas. I överensstämmelse med den föreslagna grundlagstexten och allmänna processrättsliga regler bör således juryfrågan avfattas så att den avser det eller de lagrum som åklagaren eller målsäganden funnit tillämpliga eller som enligt domstolens bedömande eljest kunna ifrågakomma. Stadgande härom har upptagits i 11 § av förslaget till särskild rättegångslag. I övrigt innehåller denna paragraf vissa bestämmelser med avseende å juryfrågan och juryns överläggning, vilka icke ansetts vara av beskaffenhet att böra upptagas i grundlagen. De sak-

[1] Prop. nr 235 sid. 50.

kunnigas förslag har härvid följts, dock med en avvikelse som i det följande skall beröras. I sak torde stadgandena i allt väsentligt överensstämma med vad som för närvarande gäller jämlikt § 5 mom. 4 tryckfrihetsförordningen samt den praxis som i tillämpningen av nämnda lagrum utbildats.

Enligt 13 § i förslaget skall juryn äga att av rätten införskaffa erforderliga upplysningar i frågor som uppkomma under överläggningen. Beträffande ordningen för den sålunda förutsatta kommunikationen mellan juryn och rätten har ej ansetts lämpligt att meddela bestämda föreskrifter. Tydligt är dock att stadgandet ej får tillämpas så att det kommer i strid med bestämmelsen i 11 §, att juryns överläggning skall hållas i enrum. Stadgandet innebär i detta hänseende en avvikelse från sakkunnigförslaget, enligt vilket rättens ordförande skulle vara närvarande under överläggningen för upplysningars meddelande.

En viktig grundsats i alla moderna processordningar är att domen skall grundas endast på det material som förebragts vid huvudförhandlingen. Denna princip torde väl icke helt kunna genomföras vid en reform av det slag som nu är i fråga. De sakkunniga upptogo icke någon föreskrift av sådan innebörd, vilket dock icke torde ha berott på underskattande av principens betydelse. I departementsförslaget har under 14 § stadgats, att *juryns* beslut må grundas endast å vad som förekommit vid förhandlingen inför juryn samt, i händelse ny förhandling ägt rum, endast å vad därvid förekommit. Däremot har det med hänsyn till grunderna för rättegångsbalkens stadganden icke ansetts möjligt att giva en motsvarande regel beträffande rättens avgörande. Såsom processlagberedningen i yttrande över det föreliggande förslaget anfört,[1] torde dock detta avsteg från omedelbarhetsprincipen icke ha större praktisk betydelse i mål av den beskaffenhet som de nu ifrågavarande.

Rörande processens avslutande innehöll de sakkunnigas förslag bestämmelse att sedan juryn fattat beslut, rätten skulle avgöra målet samt ofördröjligen för parterna avkunna utslag. Stadgandet motsvaras av 15 § i departementsförslaget, däri föreskrivits att sedan juryns svar överlämnats till rättens ordförande, rättens utslag skall avkunnas senast påföljande söckendag.

Protokoll (12 §).

Beträffande rättens protokoll i mål vari jury medverkar anförde de sakkunniga, att protokollföring borde ske enligt samma grunder som vid den vanliga rättegången, även om protokollet vid huvudförhandlingen kunde givas en ganska summarisk avfattning beträffande parternas plädering. I lagtexten berördes icke denna fråga.

Om emellertid de i det föregående berörda föreskrifterna angående ett på huvudförhandlingen omedelbart grundat avgörande skola i tillämpningen kunna genomföras, synes frågan om protokollets innehåll och avfattning icke böra helt förbigås i lagen. Visserligen lärer det icke nu vara möjligt att rö-

[1] Yttrandet finnes fogat vid detta protokoll såsom bilaga A.

rande protokollföringen giva föreskrifter av den fullständighet som erfordras i en ny allmän processlag, men det synes å andra sidan angeläget att vissa stadganden meddelas till förenkling av protokolleringen.

Frågan har betydelse väsentligen beträffande protokollet över förhandlingen inför juryn. Emellertid har i departementsförslaget, 12 §, ansetts böra angivas i fråga om protokoll vid den förberedande handläggningen, att detta skall innehålla, utöver redogörelse för åtgärder som därvid vidtagits för juryns bildande, endast vad som finnes nödigt till ledning vid förhandlingen inför juryn. Vad härmed avses torde framgå genom en jämförelse med bestämmelserna i 4 §. Beträffande åter protokollet över förhandlingen inför juryn erfordras bestämmelser som möjliggöra en väsentlig begränsning av protokolleringen och därigenom dettas färdigställande redan vid förhandlingen, så att detsamma jämte övriga handlingar i målet må kunna vid förhandlingens slut överlämnas till juryn. Av partsanföranden böra sålunda som regel endast muntligen framställda yrkanden och invändningar protokollföras, däremot under inga förhållanden parts utveckling av talan i rättsligt hänseende. Skriftliga handlingar, i den mån sådana äro tillåtna, böra ej intagas i protokollet utan allenast där anmärkas. Utsagor av vittnen eller sakkunniga skola däremot upptecknas. Detta kan lämpligen för tids vinnande ske å en särskild protokollsbilaga för varje vittne eller sakkunnig, å vilken den avhörde genom sin underskrift kan vitsorda riktigheten av protokolleringen, sedan utsagan för honom upplästs. Efter detta undertecknande av vittnesutsagan äger protokollsföraren naturligtvis däri icke göra någon som helst ändring, även om denna endast skulle innebära en språklig förbättring. Den föreslagna bestämmelsen, att protokoll skall föras särskilt för varje mål och sammanföras med handlingarna till en akt, lagfäster det för all modern process karakteristiska aktsystemet i protokollföringen.

Processlagberedningen har i sitt yttrande framhållit, att den föreslagna inskränkningen i protokolleringen av parternas anföranden skulle medföra att det material som komme att stå överrätterna till buds vid prövningen av dit fullföljda mål bleve mindre fullständigt än enligt nu gällande bestämmelser. Emellertid synes denna anmärkning, såsom också beredningen anfört, icke innefatta ett avgörande skäl mot de ifrågasatta stadgandena. Det står nämligen parterna fritt att i sina inlagor till överrätterna upprepa vad de muntligen anfört vid underrätterna. I hovrätten kan dessutom muntligt förhör anordnas, varöver protokoll upprättas i vanlig ordning. Och slutligen bör den av processlagberedningen jämväl anmärkta, i detta avseende betydelsefulla omständigheten beaktas att själva huvudfrågan i målet, huruvida skriften är brottslig, icke kan fullföljas till högre rätt.

Ersättning till jurymän (16 §).

Under framhållande av att tjänstgöring i jury icke borde medföra direkt ekonomisk uppoffring, ha de sakkunniga föreslagit bestämmelse om ersätt-

ning åt jurymän för inställelse till tjänstgöring (§ 5 mom. 9). Denna ersättning skall enligt förslaget gäldas av statsmedel och utgå enligt samma grunder som gälla för landstingsmän. Som skäl för att ålägga staten denna kostnad har åberopats att juryns medverkan ingår som ett led i förfarandet. Härjämte synes kunna anföras att jurymannauppdragets fullgörande enligt det framlagda grundlagsförslaget betraktas som en plikt, vilken ingen utan laga förfall eller andra synnerliga skäl kan undandraga sig. Med hänsyn härtill har i 16 § departementsförslaget upptagits motsvarande stadgande, vilket således skall gälla även de av part utsedda jurymännen.»

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över omförmälda förslag till *lag om rättegången i vissa tryckfrihetsmål,* av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas genom utdrag av detta protokoll.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten.

Ur protokollet:

Sigrid Linders.

Förslag
till
Lag
om rättegången i vissa tryckfrihetsmål.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Mål angående brott som avses i 3 § tryckfrihetsförordningen upptages, om den skrift som föranlett åtalet är tryckt i stad i vars rådhusrätt enligt gällande bestämmelser jämte borgmästaren finnas minst två lagfarna ledamöter, vid den rådhusrätten, men i annat fall vid rådhusrätten i stad som är säte för länsstyrelsen i det län där skriften är tryckt. I handläggning av sådant mål må endast lagfarna ledamöter av rätten deltaga. Äro ej i rätten tre lagfarna ledamöter, förordnar Konungen huru antalet skall fyllas.

Saknas å skriften uppgift om tryckningsorten eller finnes uppgiften därom oriktig och är vid målets anhängiggörande tryckningsorten ej känd, eller är skriften tryckt utomlands på svenska språket, vare såsom tryckningsort ansedd ort där skriften anträffas.

2 §.

Målet skall i stämningen utsättas att förekomma så snart ske kan, med iakttagande av att den tilltalade erhåller skäligt rådrum att förbereda sig till inställelsen. Part må kallas att inställa sig personligen.

Där det finnes lämpligt, må den tilltalade föreläggas att inom viss tid före första rättegångstillfället inkomma med skriftligt svaromål jämte avskrift därav i lika många exemplar som antalet motparter. Avskrift skall genom rättens försorg med posten tillställas motpart.

3 §.

Vid första rättegångstillfället skall om möjligt avgöras vem som är ansvarig för skriften, så ock bestämmas huruvida frågan om skriftens innehåll är brottsligt skall prövas av jury.

Skall jury ej medverka, varde målet utan uppskov av rätten upptaget till fortsatt handläggning.

4 §.

Då jury skall medverka, skall förberedelse av målet äga rum. Därvid skola de åtgärder för juryns bildande vidtagas varom i tryckfrihetsförordningen

sägs och målet så beredas att det vid förhandling inför juryn kan slutföras i ett sammanhang. Åklagaren eller målsäganden skall närmare angiva i vilket hänseende han påstår skriften vara brottslig jämte det eller de lagrum som han finner tillämpliga. Den tilltalade skall uppmanas att förklara sig över åtalet. Parterna skola vidare angiva de omständigheter de vilja åberopa samt yttra sig över vad motparten andragit. De skola ock uppgiva de bevis de vilja förebringa och vad de vilja styrka med varje särskilt bevis. Skriftligt bevis skall genast framläggas.

Förberedelsen skall om möjligt äga rum vid första rättegångstillfället. Kan den då ej avslutas, skall den fortsättas vid nytt rättegångstillfälle. Ej må målet uppskjutas längre än som oundgängligen erfordras.

5 §.

Ej må vid förberedelsen förhör med vittne eller sakkunnig äga rum, med mindre det kan antagas att den som skall höras icke kan utan oskälig kostnad eller synnerlig olägenhet infinna sig vid förhandlingen inför juryn.

6 §.

Sedan förberedelsen avslutats, skall rätten utsätta tid för förhandlingen inför juryn. De till tjänstgöring i jury utsedda skola genom rättens försorg skriftligen kallas till förhandlingen; och skall kallelsen innehålla såväl uppgift å den tid inom vilken anmälan om laga förfall eller begäran om befrielse från jurymannauppdraget på annan grund senast bör vara till rätten inkommen som ock erinran om påföljd för försummelse att hörsamma kallelsen.

Godkännes laga förfall eller medgives eljest befrielse från jurymannauppdrag, inkallas suppleant till tjänstgöring; i annat fall vare jurymannen underrättad om rättens beslut. De av rätten uttagna suppleanterna skola inkallas i den ordning vari de utlottats och de av part utsedda suppleanterna i den ordning de nämnts.

Uteblir juryman å tid till vilken förhandlingen inför juryn utsatts, skall suppleant för den uteblivne inkallas, om uppskov med målet därigenom kan undvikas. Äger den uteblivne ej laga förfall och vållas av utevaron uppskov med målet, vare den uteblivne skyldig att ersätta statsverket och parterna den kostnad som genom försummelsen uppkommit.

7 §.

Då fulltalig jury tillstädeskommit inför rätten, skola juryns medlemmar avlägga denna försäkran: »Jag N. N. lovar på heder och samvete, att jag såsom ledamot i denna jury efter bästa förstånd skall besvara de frågor som av rätten framställas och i obrottslig tystnad hålla såväl vad under juryns överläggningar yttras som huru de särskilda medlemmarna rösta. Detta vill och skall jag som en ärlig och uppriktig domare troget hålla.»

8 §.

Målet handlägges av rätten i juryns närvaro. Förhandlingen skall vara muntlig. Yrkande må uppläsas ur skrift, men eljest må part ej åberopa eller uppläsa skriftligt anförande.

Juryman äge att genom rättens ordförande framställa fråga till part, vittne, sakkunnig eller annan.

9 §.

Finnes vid upprop av målet å den för förhandlingen inför juryn utsatta dagen part eller annan som skall höras ej vara tillstädes eller hinder eljest möta för målets slutförande vid det rättegångstillfället, må förhandlingen inställas och uppskjutas till annan dag. Påbörjad förhandling må uppskjutas allenast om rätten finner det vara oundgängligt. Överstiger den tid inom vilken målet återupptages till slutlig handläggning ej fjorton dagar, och är vid målets senare handläggning rättens och juryns sammansättning oförändrad, skall förhandlingen fortsättas. I annat fall skall ny förhandling äga rum.

Uppskjutes målet till annan dag, äge rätten förordna om de åtgärder som finnas lämpliga för att målet å den dagen skall kunna slutföras. Fortsättes påbörjad förhandling, skall målet företagas i det skick vari det förelåg vid den tidigare handläggningens slut. Vid ny förhandling skall målet företagas till fullständig handläggning.

10 §.

Har enskild part ej fullgjort vad enligt 4 § åligger honom, och föranledes därigenom eller ock genom partens utevaro utan laga förfall eller annan hans försummelse uppskov med förhandlingen inför juryn, vare han pliktig att ersätta statsverket ävensom motpart den kostnad som därigenom uppkommer; dock må ersättningsskyldigheten jämkas efter vad rätten finner skäligt.

11 §.

Sedan förhandlingen inför juryn blivit förd till slut, skall rätten utan uppskov till juryns besvarande skriftligen avfatta frågan huruvida skriftens innehåll är brottsligt efter det eller de lagrum som åklagaren eller målsäganden funnit tillämpliga eller eljest kunna ifrågakomma. Avser åtalet flera brott eller föranleder målets beskaffenhet i övrigt flera frågor, skola de framställas var för sig. Innan frågorna överlämnas till juryn, skall närvarande part beredas tillfälle att yttra sig över desamma; och må rätten därefter med anledning av gjord erinran göra den ändring vartill fog finnes. Därefter överlägge juryn i enrum under en av juryn utsedd ordförande. Framställd fråga skall av juryn besvaras med ja eller nej. Ej må juryn åtskiljas innan samtliga frågor blivit besvarade.

12 §.

I mål däri jury deltager skall protokollet vid förberedelsen innehålla, jämte redogörelse för de åtgärder som vidtagits för juryns bildande, endast vad som finnes nödigt till ledning vid förhandlingen inför juryn.

I protokollet vid förhandlingen inför juryn må vad part anfört utöver yrkanden och invändningar ej antecknas med mindre särskilda skäl föranleda därtill. Ej må i protokollet upptagas parts utveckling av talan i rättsligt hänseende.

Är vad i protokollet skall antecknas upptaget i inlaga eller annan handling i målet, skall i protokollet allenast hänvisas till handlingen. Protokollet skall omedelbart avfattas i slutlig form. Utsaga av vittne, sakkunnig eller annan skall genast ur protokollet uppläsas samt den hörde tillfrågas om han har något att erinra mot avfattningen. Godkännes avfattningen, skall den hörde genom påteckning av sitt namn vitsorda riktigheten. Erinran som ej föranleder ändring skall antecknas i protokollet. Därefter må protokollet ej ändras.

Protokollet föres särskilt för varje mål och sammanföres med handlingarna i målet till en akt.

13 §.

Vid juryns överläggning skall akten vara tillgänglig för juryn.

Juryn må av rätten införskaffa erforderliga upplysningar.

14 §.

Juryns beslut må grundas endast å vad vid förhandlingen inför juryn förekommit. Har ny förhandling ägt rum, får beslutet grundas endast å vad därvid förekommit.

15 §.

Juryns svar skall, skriftligen avfattat, tillställas rättens ordförande, varefter rätten avkunnar utslag senast påföljande söckendag.

16 §.

Juryman åtnjuter av statsmedel dagtraktamente och reseersättning enligt de grunder som gälla för landstingsmän.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1937.

Bilaga A.

Till KONUNGEN.

Genom remiss den 30 december 1935 har processlagberedningen anbefallts att avgiva yttrande över ett vid remissen fogat förslag till lag om rättegången i vissa tryckfrihetsmål. I anledning härav får beredningen anföra följande.

Med det föreliggande förslaget avses att i de tryckfrihetsmål, varom här är fråga, skapa förutsättningar för en koncentrerad, muntlig förhandling. Att ernå en dylik förhandling är ett av de viktigaste önskemålen vid det pågående arbetet på en allmän rättegångsreform, och förslaget står därför i full överensstämmelse med de grundlinjer, efter vilka detta arbete bedrives. Rättegångens muntlighet och koncentration äro ock särskilt i tryckfrihetsmål av stor betydelse för att bereda juryn tillfälle att verksamt deltaga i behandlingen av dessa mål. Emellertid får ej förbises, att det är förenat med vissa svårigheter att, med bibehållande i huvudsak av det nuvarande rättegångsförfarandet, beträffande vissa mål säkerställa en förhandling av nu angivet slag. Sålunda torde man icke vid en partiell reform på detta område kunna förhindra att i icke önskvärd omfattning uppskov med målen bliva erforderliga. Visserligen stadgas i förslaget, att juryns beslut må grundas endast å vad vid förhandlingen inför denna förekommit, men då det av olika skäl icke är möjligt att giva en motsvarande regel beträffande rättens avgörande, kan ej heller full garanti vinnas för omedelbarhet i förfarandet. Med hänsyn till beskaffenheten av de mål, varom är fråga, torde dock nu antydda olägenheter icke hava någon större praktisk betydelse. En annan svaghet är att till följd av den föreslagna inskränkningen i protokolleringen av parternas anföranden det material, som kommer att stå överrätterna till buds vid prövning av dit fullföljda mål, blir mindre fullständigt än enligt nu gällande bestämmelser. Då emellertid frågan huruvida den åtalade skriften är brottslig icke kan fullföljas och särskilt i hovrätten möjlighet föreligger att till materialets fullständigande anordna muntligt förhör, torde någon avgörande vikt icke böra tilläggas denna anmärkning.

På grund av vad sålunda anförts och då det föreliggande förslaget utarbetats under samråd med processlagberedningen, har denna intet att erinra mot att förslaget lägges till grund för lagstiftning i ämnet.

I behandlingen av detta ärende ha deltagit undertecknad, ordförande, samt ledamöterna Santesson och Strandberg.

På processlagberedningens vägnar:

N. GÄRDE.

Stockholm den 3 januari 1936.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 22 maj 1936.

Närvarande:

justitierådet AFZELIUS,
regeringsrådet KELLBERG,
justitieråden GEIJER,
BAGGE.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet den 24 april 1936 hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om rättegången i vissa tryckfrihetsmål.*

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av byråchefen för lagärenden i justitiedepartementet Carl Gustaf Hellquist.

Förslaget föranledde följande yttranden.

Lagrådet:

De reformer, som hittills i vårt land blivit genomförda på processlagstiftningens område, hava endast i ringa mån berört rättegångsförfarandet vid underrätterna och hava i varje fall lämnat dess huvudgrunder orubbade. Med det lagförslag, som nu föreligger till lagrådets granskning, åsyftas så till vida ej heller mera än en partiell reform som den föreslagna lagen har avseende blott å en mindre grupp av rättegångsmål inom specialprocessen. Men förslaget är likväl i viss mening att betrakta såsom ett led i det länge fullföljda arbetet för en allmän rättegångsreform, i det att därmed skulle inom den sålunda begränsade ramen genomföras ett helt nytt rättegångsförfarande i första instans, väsentligen byggt på de moderna muntlighets- och omedelbarhetsprinciperna. Då förslaget tillkommit under samråd med processlagberedningen och enligt uttalande av denna står i full överensstämmelse med de grundlinjer, efter vilka arbetet på den stora processreformen bedrives, framträder förslaget såsom ett provstycke å vad i utredningens närvarande skede kan antagas motsvara den förväntade nya rättegångsordningens innehåll i vissa synnerligen betydelsefulla hänseenden.

Om förslagets genomförande skulle uppfattas såsom i sin mån vägledande för den allmänna rättegångsreformen, kan en dylik försökslagstiftning icke undgå att möta betänklighet. Huru de principer, vilka enligt förslaget

skola lagfästas i fråga om tryckfrihetsprocessen, böra tillämpas inom rättegångsväsendet i dess helhet, kan uppenbarligen bliva föremål för slutgiltig prövning först när fullständig utredning i ämnet föreligger från processlagberedningen. Varken tid eller andra omständigheter medgiva i ärendets föreliggande skick sådan granskning, att därå kan grundas ett omdöme om lämpligheten av att förslagets bestämmelser, i vad de äro uttryck för ett nytt processuellt system, i framtiden erhålla en allmännare giltighet. Lagrådet utgår därför från att åt ett godkännande av förslaget icke kommer att givas den innebörd, att därmed i ena eller andra avseendet träffats avgörande eller intagits ståndpunkt i fråga om innehållet av en blivande allmän rättegångsordning. Endast med ett sådant förbehåll kan en lagstiftningsåtgärd av detta slag överhuvud tillstyrkas. Tydligen måste vid förslagets bedömande i övrigt beaktas, huruvida det utan olägenhet låter sig göra att för det specialområde, varom nu är fråga, såsom en fristående anordning inrätta ett modernt processförfarande.

Att betydande brister vidlåda den nuvarande tryckfrihetsprocessen är sedan länge allmänneligen erkänt. Behovet av en förbättrad lagstiftning torde vara mest framträdande i fråga om juryinstitutionen, och i detta avseende har Kungl. Maj:t för årets riksdag framlagt förslag till ändringar i tryckfrihetsförordningen. Vad angår gällande ordning för tryckfrihetsmålens behandling inför rätta utgör en ombildning knappast i och för sig ett så trängande önskemål att ej därmed — såsom naturligt vore — skulle kunnat anstå till den allmänna processreformen. Men obetingat måste medgivas, att, därest de avsedda förändringarna beträffande juryinstitutionen komma till stånd, goda skäl tala för att revisionen av tryckfrihetsprocessen i detta sammanhang får sträcka sig även till rättegångssättet. Åt den nya lagstiftning, som kräves för detta ändamål, kan under nuvarande förhållanden icke gärna givas annat innehåll än som kan förväntas komma att väsentligen överensstämma med den allmänna rättegångslag, som är under förberedelse. Med denna förutsättning erhåller granskningen av det remitterade förslaget sin givna begränsning; i stort sett kan uppgiften nu ej lösas från andra utgångspunkter än de i förslaget anvisade. I övrigt synas alltför stora betänkligheter ej möta mot att redan under nuvarande rättegångsordning införa ett särskilt, på nya grunder uppbyggt förfarande i tryckfrihetsmål. På grund av den säregna karaktär, som juryns medverkan giver åt rättegången, intaga dessa mål redan nu en undantagsställning. Det nya förfarandets tillämpningsområde blir ock tämligen inskränkt. Tryckfrihetsmålen äro jämförelsevis fåtaliga och av ganska ensartad beskaffenhet, och deras handläggning skall ankomma endast på ett begränsat antal rådstuvurätter. Synnerligt ingripande blir förändringen därför i verkligheten icke, och det nya systemet torde icke ställa de domstolar, vid vilka det skall tillämpas, inför större praktiska svårigheter. Härvid bör emellertid ock anmärkas, att med hänsyn till nu berörda förhållanden det knappast synes antagligt att på denna väg skola vara att hämta några erfarenhetsrön av större värde för den allmänna rättegångsreformen.

Nu föreliggande förslag till grundlagsändringar och till särskild rättegångslag för tryckfrihetsmål innefatta icke någon fullständig reglering av tryckfrihetsprocessen, utan jämsides med dessa bestämmelser kommer vår nuvarande processlagstiftning att i vissa delar fortfarande äga tillämpning. Bland annat blir detta, såsom ock i processlagberedningens yttrande beröres, förhållandet i fråga om överrättsförfarandet. Det är naturligt, att under sådana omständigheter den särskilda processlagen icke kan motsvara alltför högt ställda anspråk på sträng konsekvens och klar överskådlighet av det i lagen behandlade ämnet. En betydande svårighet har ock legat däri, att i den sammanträngda formen av en sådan speciallag måst givas stadganden av vidsträckt innebörd, avsedda att, så långt det låtit sig göra, reglera ett helt nytt rättegångsförfarande utan det eljes nödvändiga underlaget av en genomförd systematisk behandling. Olägenheter av detta slag hava i frågans närvarande läge icke kunnat undvikas, och deras bedömande måste i viss mån ske under hänsyn till att lagen blir att betrakta såsom ett provisorium i avbidan å en allmän rättegångsreform.

Under hänvisning till vad nu anförts finner sig lagrådet icke böra framställa erinran emot att det remitterade förslaget i huvudsak lägges till grund för lagstiftning i ämnet. Tydligen förutsättes härvid, att sådana ändringar i tryckfrihetsförordningen, vilka äga sammanhang med detta förslag, dessförinnan blivit genomförda.

Rubriken.

Lagrådet:

Då den föreslagna lagen icke är avsedd att fullständigt angiva innehållet av de bestämmelser, som skola gälla för rättegång i tryckfrihetsmål eller beträffande någon särskild grupp av sådana mål, torde avfattningen av rubriken böra undergå någon jämkning.

1 §.

Lagrådet:

I händelse tre lagfarna ledamöter ej finnas i rätten, skall enligt stadgande i sista punkten av första stycket Konungen förordna huru antalet skall fyllas. De fall då dylikt förordnande erfordras torde säkerligen bliva sällsynta; i remissprotokollet framhålles att numera endast fyra av de rådstuvurätter, vid vilka skola kunna förekomma tryckfrihetsmål av här avsett slag, bestå av mindre än tre lagfarna ledamöter. Vid sådant förhållande synes onödigt att låta det ankomma på Kungl. Maj:t att ordna denna angelägenhet antingen genom utfärdande av allmänna föreskrifter eller genom förordnande i särskilt fall. Lämpligare torde vara att, i likhet med vad som gäller beträffande förordnande av vikarie för borgmästare, åt hovrätten meddelas befogenhet att, efter anmälan av rådstuvurätten, i förekommande fall förordna lagfaren ledamot. Lagrådet hemställer, att stadgandet ändras i överensstämmelse härmed.

2 §.

Lagrådet:

En koncentration av förhandlingen är önskvärd även under förberedelsen. Det önskemål därom som uttalats i 4 § andra stycket torde även i mera invecklade mål kunna vinnas genom en kraftig processledning från domarens sida, om blott parterna äro personligen tillstädes och därigenom tillfälle beredes att omedelbart erhålla erforderliga upplysningar från dem själva. Bestämmelsen i nu förevarande paragraf att part må kallas att inställa sig personligen vid förberedelsen inför rätten är därför välbetänkt. Den synes till och med så viktig för ernående av det angivna syftemålet att part som utan laga förfall inställer sig genom ombud, trots att han kallats att personligen komma tillstädes, bör drabbas av en kännbar påföljd vare sig han är svarande eller enskild kärande. Med »part» kan i detta sammanhang tydligen ej avses åklagaren men väl målsägande som biträder åtalet.

Vad den sålunda ifrågasatta påföljden beträffar ligger nära till hands att även här tillämpa den i 10 § för där angivna särskilda fall upptagna principen att försummelse att fullgöra processuella förpliktelser medför skyldighet även för vinnande part att ersätta vissa kostnader, som uppkomma genom att försummelsen föranleder uppskov i målet. Bestämmelse i nu angivet avseende synes lämpligen böra inarbetas i 10 §.

Ett stadgande sådant som det i andra stycket föreslagna kan medföra, att parterna föranledas att före förberedelsen inför rätten bilda sig en uppfattning om det processmaterial de där böra vara beredda att åberopa och att därigenom den i 4 § andra stycket såsom önskvärd framhållna koncentrationen av förberedelsen till ett sammanträde befrämjas. Har svaranden genom att erhålla del av innehållet i stämningsansökningen och käranden genom att från svaranden mottaga skriftligt svaromål fått en sådan kännedom om motpartens ställning i saken att de kunna giva sina ombud därpå grundade ingående instruktioner, kan ock efter en sådan skriftväxling en personlig inställelse vid förberedelsen inför rätten lättare undvaras. Härtill kommer att även i mål, där den i 4 § omförmälda förberedelsen inför rätten ej skall äga rum, den skriftväxling, varom här är fråga, har betydelse för förhandlingen inför rätten. Jämväl denna anordning synes därför vara av det värde att svarandens underlåtenhet att fullgöra i andra stycket omnämnt föreläggande bör beläggas med enahanda påföljd, som nyss förordats i fråga om försummelse av part att inställa sig personligen.

Då kallelse till personlig inställelse och även, ehuru måhända i mindre mån, föreläggande att inkomma med skriftligt svaromål kräva överväganden, som ej kunna anförtros åt vilken som helst av rådstuvurätten jämlikt 11 kap. 3 § rättegångsbalken förordnad stämningsgivare, samt i många fall det kan finnas lämpligt att utfärda dessa kallelser och föreläggande i sammanhang med stämningens utfärdande, torde beträffande mål som här avses böra stadgas, att samtliga nu nämnda åtgärder skola vidtagas av rättens ordförande eller, där så ej kan ske, av annan lagfaren ledamot av rätten. Bestämmelser härom synas böra införas i lagen.

Justitierådet Bagge:

Är den försumliga parten den som förlorar processen, innebär den av lagrådet nu förordade skyldigheten för part att gottgöra motparts kostnad icke någon påföljd utöver vad i regel skulle drabba förlorande enskild part. Även om det icke får antagas att denna omständighet gör nämnda skyldighet utan verkan i åsyftat avseende, kan dock ifrågasättas om icke vid sidan härav bör stadgas en bötespåföljd av innehåll att om tillstädeskommen part, vilken kallats att inställa sig personligen, utan laga förfall underlåtit efterkomma denna kallelse, han skall ådömas böter till belopp, som lämpligen bör motsvara vad i lag den 10 juli 1899 stadgats såsom påföljd för svarandeparts uteblivande i brottmål. Jag hemställer att ett stadgande av denna innebörd införes i förslaget.

3 §.

Lagrådet:

I allmänhet torde något formligt rättens beslut ej erfordras för att fastställa, vem som är skyldig att svara i målet såsom ansvarig för den åtalade skriftens innehåll. Är denna fråga tvistig eller eljes oklar, bör den dock av rätten upptagas till särskild prövning. Detta torde emellertid utan vidare följa av allmänna processuella regler och framgår i övrigt jämväl därav, att beslut huruvida jury skall medverka i målet vanligen icke kan givas med mindre nämnda fråga är avgjord. Att, såsom skett i förevarande paragrafs första stycke, meddela uttrycklig föreskrift därom att vid första rättegångstillfället om möjligt skall avgöras vem som är ansvarig för skriften lärer vid nu angivna förhållanden ej vara behövligt. Denna bestämmelse synes alltså kunna utgå.

Föreskriften att vid första rättegångstillfället om möjligt skall bestämmas, huruvida frågan om skriftens innehåll är brottsligt skall prövas av jury, torde också kunna undvaras. Här kan enligt den föreslagna lydelsen av § 5 mom. 4 tryckfrihetsförordningen ej bliva fråga om annat än ett enkelt konstaterande huruvida åtalet avser inbjudning till deltagande i lotteri eller om parterna å ömse sidor avstått från medverkan av jury. Då enligt 4 § förberedelse bör äga rum vid första rättegångstillfället, är det utan vidare klart att detta i än högre grad gäller besvarandet av spörsmålet, huruvida jury skall tillsättas.

Det i andra stycket föreslagna stadgandet torde ej heller böra bibehållas; tydligt lärer nämligen vara, att även i mål, som här avses, situationen stundom är den, att någon fortsatt handläggning icke omedelbart kan äga rum och att ett uppskov framstår såsom oundvikligt. Avser, såsom antagligt är, stadgandet allenast att rätten skall fortsätta med behandlingen av målet, är stadgandet överflödigt.

Om således, i enlighet med vad lagrådet nu hemställer, förevarande paragraf i sin helhet får utgå, föranledes härav ändrad nummerbeteckning av efterföljande paragrafer.

6 §.

Lagrådet:

Alldenstund laga förfall, då det styrkes, icke erfordrar något godkännande, hemställes att andra styckets avfattning något jämkas.

I motiveringen till tredje stycket anför departementschefen att med statsverkets kostnad avses endast ersättning som tillstädeskomna jurymän må hava uppburit av statsmedel. I anledning härav vill lagrådet erinra, att lagtextens avfattning, såsom riktigt synes vara, lärer inrymma även viss annan kostnad, exempelvis sådan som består i ersättning åt av åklagaren inkallade vittnen.

7 §.

Lagrådet:

I samband med en allmän rättegångsreform blir frågan huruvida eller i vilken utsträckning ed skall komma till användning inom rättsväsendet föremål för noggrant och allsidigt beprövande. Det avgörande, som sålunda lärer vara att förvänta, torde icke utan särskild anledning böra föregripas beträffande något av processens specialområden. Oavsett de skäl, vilka kunnat åberopas för den nuvarande jurymannaedens utbytande mot en högtidlig försäkran, synes därför tidpunkten nu vara mindre lämplig för vidtagande av en sådan förändring. Någon olägenhet kan näppeligen följa av att den gällande ordningen i detta avseende tillsvidare får bestå och underkastas förnyat bedömande i nyss angivna sammanhang. Lagrådet tillstyrker alltså sådan ändring av förevarande paragraf, att juryns medlemmar skola inför rätten avlägga ed.

Vare sig ed eller försäkran finnes böra begagnas måste mot det i paragrafen föreslagna formuläret anmärkas, att de från den nuvarande domareden hämtade slutorden här icke äro på sin plats. Att juryman icke enligt gällande rätt är att anse såsom domare i detta ords lagenliga bemärkelse lärer vara ovedersägligt, och det kan icke antagas att med förevarande förslag åsyftas att härutinnan genomföra en annan uppfattning. Det måste då framstå såsom olämpligt, att i en ed eller högtidlig försäkran juryman skall betecknas med en egenskap eller ställning, vilken han i verkligheten icke har. Lagrådet hemställer fördenskull, att denna punkt i formuläret må utgå.

8 §.

Justitierådet Afzelius, regeringsrådet Kellberg och *justitierådet Geijer:*

Att i en lagtexts korta sammanfattning meddela en närmare utveckling av muntlighetsprincipens innebörd måste uppenbarligen vara förbundet med stora svårigheter. Fullt nöjaktigt lärer en dylik uppgift kunna lösas endast vid ämnets systematiska behandling i en fullständig rättegångslagstiftning. Utan denna bakgrund kan en fristående regel med allmängiltig avfattning lätt nog missuppfattas och erhålla en alltför schematisk tillämpning. Där en sådan regel måste givas, är fördenskull en särskild varsamhet av nöden.

För flertalet till tryckfrihetsprocessen hörande mål med deras i allmänhet föga omfattande domstolsbehandling torde måhända huvudregeln — att förhandlingen skall vara muntlig — för domstolen innefatta tillräcklig anvisning med avseende å rättegångssättet. Med den kännedom om principens innebörd, som får förutsättas hos domstolarna, lärer det icke behöva befaras att en handläggning, som till huvudsaklig del består i skrifters växlande eller uppläsande, fortfarande komme att äga rum. Det har emellertid icke synts möjligt att stanna vid en så allmänt hållen regel. I förevarande paragraf har lämnats en kompletterande bestämmelse, vilken torde innebära, att — med undantag för att angiva ett y r k a n d e — part för sin framställning inför rätta icke äger betjäna sig av rättegångsskrift. Det vill förefalla som om en något mindre kategorisk avfattning borde sökas på det att detta förbud icke må komma i strid med vad efter förhållandena i verkligheten kan vara skäligt och lämpligt. Särskilt för de mål, om vilka här är fråga, lärer medgivandet i fråga om yrkandens uppläsning ur skrift vara tämligen oväsentligt, men genom dess uttryckliga framhävande skärpes i viss mån förbudet med avseende å skrifts innehåll i övrigt. Det synes vara att förorda, att stadgandet, med bibehållande av förbudet såsom huvudregel, erhåller sådan avfattning, att av domstolens omdöme kommer att bero, i vad mån det kan tillåtas att ett muntligt anförande framföres med stöd av skriftlig uppteckning.

Justitierådet Bagge:

Stadgandet i första stycket att förhandlingen skall vara muntlig torde få uppfattas i sträng bemärkelse. Muntlighet står här icke enbart såsom motsättning till skriftligt meddelelsesätt utan det framställda kravet på muntlighet torde, trots att det uttryckligen givna förbudet mot uppläsning enligt ordalagen synes avse allenast parternas egna skrifter, dock innebära att fritt muntligt framställningssätt i allmänhet är det som i princip fordras. Andra undantag än det i lagrummet upptagna måste dock i så fall medgivas. Det i 5 § förekommande stadgandet att förhör med vittne eller sakkunnig under vissa förutsättningar må äga rum vid förberedelsen medför att protokoll över sådant förhör måste få uppläsas vid förhandlingen inför juryn. Att vittnes eller sakkunnigs berättelser skulle få fritt återgivas kan ej ifrågakomma. Bifalles den hemställan, som kommer att göras vid 9 § därom att vid helt ny förhandling inför jury förnyad bevisupptagning under viss förutsättning ej skall äga rum, gäller vad nu är sagt även för detta fall. Till undantaget att yrkande må uppläsas ur skrift bör därför läggas undantag jämväl för de nu angivna fallen, samtidigt som i klarhetens intresse förbudet mot uppläsning uttryckligen angives gälla även rättens protokoll vid förberedelsen och annan handläggning av målet. Sker detta torde emellertid undantaget från förbudet mot uppläsning böra ytterligare något utvidgas. Departementschefen har icke ansett sig kunna upptaga det av de sakkunniga framställda förslaget att rättens ordförande skall inleda förhandlingen inför juryn med en kort redogörelse över vad saken gäller, vilken redogörelse tydligen skulle hava

grundats på innehållet i stämningsansökningen samt protokollet vid förberedelsen. Då det emellertid får antagas vara avsett att detta processmaterial, som i förslaget utökats med den tilltalades skriftliga svaromål, på ett eller annat sätt blir tillgodogjort vid huvudförhandlingen, måste det anses tillhöra ordförandens plikter såsom processledare att tillse att detta material i de delar det är av betydelse för juryns beslut icke av parterna utelämnas vid deras utläggningar inför juryn. Särskilt blir denna ordförandens skyldighet ofrånkomlig för den händelse parts tidigare uppgifter strida mot de av honom inför juryn lämnade. Då i sådana fall de i det skriftliga materialet förekommande ordalagen kunna vara av avgörande betydelse synes nödvändigt att möjlighet beredes rätten att medgiva uppläsning därav. Jag hemställer därför att tredje punkten i första stycket måtte givas det innehåll att ur parts skrift och rättens protokoll part må uppläsa yrkanden samt vittnes eller sakkunnigs utsaga som upptagits utanför den förevarande förhandlingen men att eljes part ej må åberopa eller uppläsa skrift eller protokoll som nu sägs med mindre rätten av särskilda skäl det medgiver.

9 §.

Lagrådet:

I sitt betänkande angående rättegångsväsendets ombildning hade processkommissionen föreslagit, att huvudförhandlingen skall inställas eller upprepas om uppskovet kommer att vara eller varat mer än sju dagar. Vid granskningen av betänkandet anmärktes från skilda håll, att en dylik bestämmelse vore alltför betungande för domstol, parter och vittnen samt att ett större utrymme att laga efter lägligheten borde medgivas domstolarna.

Ifrågasättas kan om de sålunda framkomna betänkligheterna undanröjas genom den i förevarande paragraf föreslagna anordningen, vilken medför att ny förhandling ej kan undvikas med mindre huvudförhandlingen i dess helhet slutföres inom fjorton dagar från den första förhandlingen. Visserligen hava för tryckfrihetsprocessen, där utredningen i regel ej är av särdeles invecklad och vidlyftig beskaffenhet, dessa betänkligheter ej samma betydelse som för det allmänna rättegångsförfarandet. Vad särskilt angår vittnes- och sakkunnigbevisningen, där olägenheterna eljest kunna vara mest betydande, spelar denna inom förstnämnda process en jämförelsevis underordnad roll. Men sådan bevisning förekommer dock, och om i dylikt fall inställelse för förnyad bevisupptagning skulle för vittne eller sakkunnig medföra oskälig kostnad eller synnerlig olägenhet, synes det böra anförtros åt rätten att göra undantag från regeln att ny bevisupptagning skall äga rum. Lagrådet hemställer därför att en bestämmelse av nämnda innehåll införes i förevarande paragraf.

Då första punkten i första stycket torde innefatta ett stadgande, som står fullt självständigt till de övriga bestämmelserna i stycket, synes detta lämpligen böra utmärkas genom att nämnda punkt upptages såsom ett särskilt stycke och ordalagen däri något jämkas, så att av stadgandet tydligare framgår att fråga är om utsättande av dag för ny förhandling, icke om upp-

skov med en redan påbörjad förhandling. Iakttages detta, torde avfattningen av nuvarande andra stycket, vars första punkt avser såväl första som andra punkterna i nuvarande första stycket, ävenledes böra underkastas viss jämkning.

10 §.

Lagrådet:

I anslutning till vad lagrådet anfört vid 2 § hemställes om sådan ändring i förevarande paragraf att stadgad ersättningsskyldighet skall inträda, då enskild part genom att ej fullgöra vad honom må åligga enligt 2 eller 4 § eller eljes vållar onödigt uppskov i målet, oavsett på vilket stadium uppskovet äger rum.

Skall paragrafen däremot bibehållas vid den avsedda innebörden, torde — om lagrådets erinringar i redaktionellt hänseende vid 9 § beaktas — jämkning böra ske i förevarande paragraf, så att den tydligen omfattar även det fall som avses i första punkten av 9 §.

Då bestämmelserna i förevarande paragraf, därest lagrådets hemställan om utvidgning av paragrafens tillämplighetsområde bifalles, komma att avse ej blott förhandlingen inför jury, torde dessa bestämmelser böra i lagen införas i ett sammanhang som låter den sålunda föreslagna utvidgningen bättre komma till synes. Därjämte bör i sådan händelse paragrafen erhålla en avfattning, som tydligt anger att paragrafen äger tillämpning å alla i 1 § omförmälda mål.

I fråga om innebörden av uttrycket statsverkets kostnad hänvisas till den erinran som gjorts vid 6 §.

11 §.

Justitierådet Afzelius, regeringsrådet Kellberg och *justitierådet Geijer:*

Enligt § 5 mom. 4 tryckfrihetsförordningen i dess nuvarande lydelse är domstolen vid framställandet av den fråga, som juryn skall besvara, bunden av åklagarens brottsrubricering. I den till årets riksdag avlämnade propositionen (nr 235) med förslag till ändringar i tryckfrihetsförordningen föreslås att berörda regel skall utmönstras och tryckfrihetsprocessen på denna punkt bringas i närmare överensstämmelse med de grundsatser som hos oss erkännas inom den vanliga brottmålsprocessen. Den föreslagna grundlagstexten anger emellertid blott helt allmänt att frågan till juryn skall gälla huruvida skriftens innehåll är brottsligt; meningen är att den nya regelns närmare utformning skall ske i förevarande lag.

Ifrågavarande paragraf i det remitterade förslaget stadgar nu därutinnan att till juryn skall ställas fråga huruvida skriftens innehåll är brottsligt efter det eller de lagrum som åklagaren eller målsäganden funnit tillämpliga eller eljes kunna ifrågakomma. En sådan lagtext synes lätteligen kunna giva anledning till olika tolkningar. Departementschefens uttalande i remissprotokollet, att den för närvarande gällande regeln om domstolens bundenhet av parts brottsrubricering icke är avsedd att upprätthållas, häntyder på att dom-

stolen under alla förhållanden skall på grundvalen av den genom utredningen erhållna brottsbeskrivningen enligt vanliga straffprocessuella regler själv pröva vilken rubricering eller vilka alternativa rubriceringar som enligt domstolens åsikt kunna ifrågakomma. Men varken i lagförslaget eller i motiveringen till detsamma lämnas någon säker ledning för bedömande av de synnerligen betydelsefulla frågorna, huruvida domstolen städse skall i juryfrågan inrycka det eller de lagrum som parten åberopat och eventuellt d ä r j ä m t e såsom alternativ eller utfyllnad andra lagrum som domstolen anser riktiga, eller om domstolen, där den finner partens rubricering oriktig, skall lämna denna åsido och i s t ä l l e t f ö r de av parten åberopade lagrummen upptaga dem som domstolen själv finner tillämpliga. Den sist antydda möjligheten synes närmast överensstämma med den av departementschefen i remissprotokollet tillkännagivna avsikten att frångå den nu för domstolen stadgade bundenheten vid parts brottsrubricering. Men å andra sidan synes lagtextens avfattning, då där i första hand talas om de lagrum som åklagaren eller målsäganden funnit tillämpliga, svårförklarlig under det antagandet att det för juryfrågans avfattning vore fullkomligt likgiltigt att part angivit vissa lagrum, i det att domstolen, så snart den hade en annan uppfattning, skulle kunna lämna partens rubricering alldeles ur räkningen. Övervägande skäl synas tala för att i tryckfrihetsprocessen, där juryn slutgiltigt avgör frågan om skriftens brottslighet, låta juryfrågorna avse ej mindre de av åklagare eller målsägande åberopade lagrummen än även de andra lagstadganden, som domstolen själv anser böra ifrågakomma. Därför hemställes, att förslaget ändras eller förtydligas i sådan riktning.

Justitierådet Bagge:

Avsikten med stadgandet att den till juryns besvarande avfattade frågan skall avse brottslighet »efter det eller de lagrum som åklagaren eller målsäganden funnit tillämpliga eller eljest kunna ifrågakomma» torde vara att domstolen skall medtaga de lagrum parten åberopat och eventuellt därjämte såsom alternativ eller utfyllnad annat lagrum som domstolen anser vara det riktiga. Häremot har jag intet att erinra, men torde för att det sålunda angivna syftet skall klart framträda en jämkning av ordalagen böra äga rum.

12 §.

Lagrådet:

Paragrafens avfattning ävensom dess upptagande bland bestämmelser, som uteslutande hänföra sig till mål däri jury deltager, giva närmast vid handen att här avsetts protokoll endast i dylika mål. Detta är dock knappast i allo väl förenligt med vad i paragrafen stadgas. Om aktsystem skall införas — såsom i fjärde stycket föreskrives och i första punkten av tredje stycket synes vara förutsatt — torde det bliva nödvändigt att låta detta system gälla alla mål angående brott som avses i § 3 tryckfrihetsförordningen, d. v. s. alla mål som beröras av förevarande lag. Enligt förslagets bestämmelser är det nämligen långt ifrån alltid från början klart om jury skall komma att med-

verka i målet eller ej; vid sådant förhållande kan det icke vara lämpligt att frågan om aktsystemets tillämpning skall bero av frågan om jurys medverkan. Lagrådet hemställer därför, att bestämmelserna i fjärde stycket och tredje styckets första punkt utbrytas och, med uttryckligt angivande att de äga tillämpning å alla i lagen avsedda mål, föras till en paragraf, placerad efter de paragrafer som behandla allenast rättegång där jury medverkar.

I första stycket föreskrives beträffande protokollet vid förberedelsen en begränsning, vars innebörd synes oklar. Överhuvud torde anledning saknas att — utöver vad som följer av den med aktsystemets införande sammanhängande förenklingen att allenast hänvisning må ske till inlaga eller annan handling — beskära innehållet i detta protokoll. Stycket torde därför böra utgå.

Enligt andra stycket må vid förhandlingen inför juryn blott i särskilda undantagsfall i protokollet antecknas vad part anfört utöver yrkanden och invändningar. Genom ett sådant stadgande torde i regel förhindras att anteckning sker av dispositiva medgivanden ävensom erkännanden. Detta synes icke tillfredsställande. Att ett yrkande medgives torde oftast vara ej mindre viktigt än dess framställande. Erkännes förhandenvaron av ett faktum, kan erkännandet i vissa fall ersätta vittnesbevisning därom. Det förefaller då mindre lämpligt att tillåta antecknandet av sådan bevisning men förbjuda protokollförandet av parts erkännande. En ändring därhän att medgivanden och erkännanden må antecknas torde fördenskull böra vidtagas.

Huruvida med förslaget åsyftas, att tredje stycket — frånsett första punkten varom yttrande i det föregående avgivits — skall tillämpas endast å protokollet vid förhandlingen inför juryn eller jämväl å protokollet vid förberedelsen, är icke fullt tydligt. Bestämmelsernas placering i jämbredd med vad som föreskrivits med avseende å aktsystemet, vilket tydligen icke kan vinna användning beträffande allenast viss del av ett mål, häntyder på det senare alternativet. Men å andra sidan äga de skäl som åberopats för dessa bestämmelser sin väsentliga tillämplighet å protokollet vid huvudförhandlingen. Ett klarläggande av vad i berörda hänseende skall gälla synes emellertid erforderligt. Lagrådet håller före, att bestämmelserna böra hänföras endast till förhandlingen inför juryn.

Införes, på sätt i förslaget avses, aktsystem, torde vissa därav föranledda bestämmelser bliva erforderliga i lagen, såsom till ordnande av frågan om processmaterialets tillgänglighet i överrätten i händelse talan fullföljes emot underrätts utslag samt om skyldighet för rådstuvurätt att föra dagbok över tryckfrihetsmål, som avses i förevarande lag.

Justitierådet Bagge:

Jag har i likhet med lagrådets övriga ledamöter ej framställt någon erinran mot bestämmelserna i tredje stycket att protokollet skall omedelbart avfattas i slutlig form och att vid utsagor av vittne, sakkunnig eller annan den hörde skall tillfrågas om han har något att erinra mot avfattningen samt, om han godkänner densamma, genom påteckning av sitt namn vitsorda

riktigheten. Dessa bestämmelser, vilka i huvudsak hämtats från processkommissionens betänkande, torde åsyfta bland annat att råda bot på de brister i fråga om tillförlitligheten som anses förenade med det nuvarande sättet för protokollets avfattande. Det kan dock ifrågasättas om den garanti för protokollets riktighet, som man tydligen trott sig åstadkomma genom den omedelbara uppläsningen av utsagor och de hördas vitsordande av anteckningarnas riktighet, verkligen kommer att vinnas. Vad särskilt vittnena angår, torde deras förmåga att omedelbart uppfatta möjlig olikhet mellan vad de sagt och vad som antecknats framförallt i de mera invecklade fall, där en sådan olikhet särskilt kan befaras uppkomma, säkerligen hava i hög grad överskattats. Det sannolika synes vara att icke ens parterna, i synnerhet om de ej äro företrädda av advokater, och än mindre vittnena, alltid hava den sinnesnärvaro och tankeskärpa som krävas för att kunna på stående fot korrigera protokollsföraren. Men är detta fallet kan den tillit som tydligen förutsättes böra tillkomma ett protokoll avfattat på det nu berörda sättet, komma att vila på en mycket osäker grund, en omständighet som kan vara så mycket mera farlig som en rättelse i ett på detta sätt vitsordat protokoll torde bliva ganska svår att åstadkomma. En granskning i lugn och ro av ett efter förhandlingens slut uppsatt protokoll, helst med möjlighet för den granskande att i händelse av osäkerhet rörande dess rätta lydelse gå till ett vid rätten fört stenografiskt återgivande av vad som förevarit, skulle i mera vidlyftiga och invecklade fall antagligen ge ett säkrare resultat, och förhandlingen skulle då ej heller bli bunden och tyngd av det omedelbara slutliga uppsättandet av protokollet. Stadgandet i 13 § att akten skall vara tillgänglig för juryn — en anordning som näppeligen torde kunna undvaras — gör det emellertid nödvändigt att protokollet vid förhandlingen inför juryn omedelbart avfattas i slutlig form. Någon anledning att låta stadgandet i tredje stycket bli tillämpligt jämväl å det protokoll som föres vid förberedelsen synes emellertid såsom lagrådet anfört ej föreligga.

13 §.

Justitierådet Afzelius, regeringsrådet Kellberg och *justitierådet Geijer:*

Departementschefen har icke upptagit den av de sakkunniga föreslagna nyheten att under juryns överläggning inom lyckta dörrar domstolens ordförande skall närvara för upplysningars meddelande. I stället har för att tillgodose ett liknande syfte såsom andra stycke i förevarande paragraf införts en bestämmelse av innehåll att juryn skall äga att av domstolen införskaffa erforderliga upplysningar.

Av den motivering, som åberopats av de sakkunniga, synes framgå, att deras förslag tillkommit väsentligen i ändamål att skapa en förutsättning för att juridisk insikt må komma att öva tillbörligt inflytande på juryns beslut. Det måste dock ifrågasättas, om ett dylikt behov kan vara särskilt framträdande vid den reform av tryckfrihetsprocessen, som nu förestår. Fastmera torde det böra förväntas, att efter en offentlig handläggning i enlighet med förslaget målet skall kunna överlämnas till juryns prövning i ett bättre utrett skick än måhända stundom är fallet under nuvarande ordning. Åt jurymän-

nen har uttryckligen givits befogenhet att vid den offentliga förhandlingen, som skall ske i deras närvaro, framställa frågor, och dessa kunna tydligen hänföra sig till alla sådana synpunkter, som äro av betydelse för juryfrågans besvarande. I varje fall lärer det knappast vara väl förenligt med juryns uppgift och ställning i rättegången, om dess överläggning till beslut komme att äga rum under sådana former, att en viss påverkan från domstolens sida i verkligheten eller åtminstone till skenet icke kan anses utesluten.

Från principiell synpunkt torde det remitterade förslaget möta mindre betänklighet än sakkunnigförslaget, men däremot synas större praktiska svårigheter vara förbundna med dess utförande. Hur bestämmelsen skall tillämpas har i lagförslaget lämnats helt öppet; allenast har i remissprotokollet erinrats, att en sådan tillämpning tydligen ej får komma i strid med stadgandet att juryns överläggning skall hållas i enrum. Ej heller kan det antagas vara avsett att medgiva någon rubbning av regeln att juryn ej får åtskiljas förrän juryfrågan besvarats. Härav kan slutas, att den åsyftade samverkan mellan juryn och domstolen ej kan äga rum i de »tvångsfria former», som förordats av de sakkunniga. Tydligen måste det förutsättas, att juryn och domstolen samtidigt sammanträda å skilda rum, och förbindelsen dem emellan lärer näppeligen kunna ske annorledes än skriftligen. Då domstolen i sin helhet har att meddela de »upplysningar» av olika slag som kunna påkallas, torde det icke kunna undvikas, att fullgörandet av denna skyldighet måste åtminstone i åtskilliga fall ske genom beslut, vilka föras till protokoll. En dylik ordning — i all synnerhet om upplysningarna avse lagtolkningsspörsmål — kan uppenbarligen icke anses tillfredsställande, och den torde komma att väsentligen förfela sitt ändamål.

Av dessa skäl hemställes, att den ifrågavarande bestämmelsen må utgå.

Justitierådet Bagge:

Även jag finner den i andra stycket föreslagna anordningen ur praktisk synpunkt föga tillfredsställande. Förbindelsen mellan rätten och juryn under juryns överläggning torde, om den skall motsvara det angivna syftet, näppeligen kunna ske på annat sätt än att rättens ordförande, såsom de sakkunniga föreslagit, är närvarande vid överläggningen och muntligen lämnar de upplysningar som juryn önskar. Särskilt i det svenska juryförfarandet, där juryn skall besvara frågan huruvida skriften är enligt visst lagrum brottslig och således olika meningar i lagtolkningsfrågor kunna uppkomma under juryns överläggning, synes en bestämmelse sådan som den av de sakkunniga föreslagna väl grundad. Jag hemställer alltså att andra stycket måtte erhålla det innehåll att under juryns överläggning rättens ordförande skall närvara för upplysningars meddelande men avträda innan ansvarsfråga upptages till slutlig prövning.

14 §.

Justitierådet Geijer:

Med stadgandet i förevarande paragraf avses att för tryckfrihetsprocessens del giva uttryck åt den för ett muntligt och koncentrerat rättegångsförfarande

karakteristiska regeln att endast sådant material som förebragts vid den muntliga huvudförhandlingen får läggas till grund för domen. Själva principens upprätthållande är otvivelaktigt av den största betydelse. Det bör emellertid beaktas att den enligt sakens natur icke kan tillerkännas en alldeles obegränsad giltighet, att gränserna i detta avseende äro ganska flytande samt att vissa vanskligheter därför äro förbundna med principens utformning såsom en allmängiltig lagregel.

Den avfattning regeln i förslaget erhållit synes ägnad att bekräfta det nyss sagda. Ett så vittomfattande och kategoriskt förbud som i förevarande paragraf föreslås kan knappast undgå att i den praktiska tillämpningen framstå såsom i mångt och mycket till sina konsekvenser verklighetsfrämmande. En lagregel med detta innehåll skulle sannolikt redan från början komma att uppfattas icke såsom ett lagbud i vanlig mening, avsett att lända till efterrättelse enligt den bokstavliga lydelsen, utan snarare såsom en allmän anvisning av vida obestämdare innebörd än ordalagen gåve vid handen.

Att paragrafens avfattning är alltför vidsträckt framträder i olika hänseenden. Praktiskt sett torde därutinnan vara mindre betydelsefullt att det uttalade förbudet efter orden omfattar hänsynstagande icke blott till faktiska, för målet relevanta omständigheter utan också, exempelvis, till den utveckling av talan i uteslutande rättsligt hänseende som en part kan hava gjort under målets förberedande behandling eller rent av utanför processen. Sannolikt skulle ingen juryman, som tilläventyrs fått del av denna argumentering och därav blivit för sin del påverkad, känna sig av ett stadgande sådant som det förevarande förhindrad att taga hänsyn till vad han sålunda inhämtat. Men att han därigenom skulle komma i strid med lagens bokstav synes ofrånkomligt. En i praktiken viktigare fråga är i vad mån den föreslagna regeln är för vid, såvitt den förbjuder juryn att taga hänsyn till andra relevanta fakta än dem som genom huvudförhandlingen tillhöra processmaterialet. Det kan tänkas att sådana fakta, vare sig de framkommit i processen utanför huvudförhandlingen eller ej alls omnämnts i processen, äro för juryn kända. Härvidlag betinga tydligen nödiga hänsyn till rättssäkerheten en synnerlig försiktighet i fråga om jurybeslutets grundande å dylika fakta. Men lika uppenbart torde vara, att något undantagslöst förbud i sådant avseende icke rimligen kan uppställas. Detta framgår i viss mån redan av det föreliggande lagförslaget självt. Sålunda stadgas i 5 § att förhör med vittne eller sakkunnig får äga rum vid förberedelsen, om det kan antagas, att den som skall höras icke utan oskälig kostnad eller synnerlig olägenhet kan infinna sig vid förhandlingen inför juryn. Det kan naturligtvis icke vara åsyftat att, om denna bestämmelse kommit till användning, juryn icke skall få taga hänsyn till vittnets eller den sakkunniges utsaga såsom till varje annan utsaga av vittne eller sakkunnig. Men även om protokollet över vittnesförhöret föredrages vid huvudförhandlingen, kvarstår dock att vittnesmålet såsom sådant »förekommit» vid förberedelsen och icke vid huvudförhandlingen. Även eljes kunna fall inträffa, då det näppeligen kan bestridas att ett strängt upprätthållande

av den i förslaget uppställda regeln skulle innebära att man dreve principens tillämpning allt för långt. Svårighet torde ock möta att tillämpa det i paragrafen uppställda förbudet å de stora grupper av fakta, vilka, även om de aldrig bragts på tal i rättegången, domstolen dock allmänt anses hava möjlighet att beakta, därför att de äro notoriska eller kunna antagas vara för handen med stöd av allmän erfarenhet eller på grund av vissa i målet upplysta omständigheter.

Av det anförda framgår att förevarande stadgande enligt min uppfattning bör omarbetas därhän, att dess verkliga, mera begränsade räckvidd framträder.

Justitierådet Afzelius och *regeringsrådet Kellberg:*

Stadgandet i förevarande paragraf torde i en lag sådan som denna knappast hava berättigande annat än såsom en erinran om den allmänna rättegångsprincip, för vilken det är ett uttryck. Med hänsyn till tryckfrihetsmålens beskaffenhet och juryns ställning måste vi dock, i huvudsaklig anslutning till vad av justitierådet Geijer nu anförts, anse stadgandet vara mindre väl ägnat att utgöra en uteslutande för juryn avsedd processuell föreskrift och såsom sådan bliva av ringa betydelse i verkligheten. Enligt vår mening bör därför upptagas till ytterligare övervägande, huruvida tillräckliga skäl föreligga för att i detta sammanhang införa ett dylikt stadgande. Därest stadgandet finnes icke kunna utgå, torde en omarbetning därav böra ske i den av justitierådet Geijer angivna riktningen.

Justitierådet Bagge:

Även jag instämmer i den kritik som justitierådet Geijer riktat emot stadgandet i förevarande paragraf. Förbudet har i den givna avfattningen fått en räckvidd som ej kan anses vara avsedd. Det torde få antagas att med detsamma åsyftats allenast att i princip utesluta det processmaterial som införts före den slutgiltiga förhandlingen inför juryn, i vad detsamma ej förekommit vid denna förhandling. Enligt 13 § skall akten vara tillgänglig för juryn. Denna kan alltså taga kännedom om det genom de växlade skrifterna och målets tidigare handläggning inkomna materialet jämväl i de delar som måhända icke förebragts vid den slutgiltiga förhandlingen. Finnes ej någon bestämmelse som ådagalägger att motsatsen är avsedd, skulle juryn antagligen anse sig både berättigad och skyldig att utan inskränkning lägga bland annat det vid den förberedande förhandlingen inkomna materialet till grund för sitt beslut. Detta är så mycket mera antagligt som det i sig måste anses rätt onaturligt att processmaterial som införts i rättegången, låt vara på ett förberedande stadium, vid dömandet lämnas utom räkningen. Visserligen torde få antagas att åtminstone om parterna företrädas av advokater dessa å ömse sidor se till att allt vid det förberedande förfarandet infört relevant material beaktas vid förhandlingen inför juryn; och såsom tidigare framhållits torde det tillhöra rättens ordförande att komplettera vad härutinnan brister. Det regelmässiga synes alltså få antagas vara att process-

materialet vid förhandlingen inför juryn kommer att omfatta allt det relevanta processmaterial som förebragts vid det förberedande förfarandet. Men skulle så ej bliva fallet uppkommer som nämnt frågan huruvida sistnämnda material skall utan vidare vara grundval för juryns beslut. Skulle detta ej förbjudas, föreligger den så ofta påpekade faran att parterna sträva efter att göra det förberedande förfarandet så uttömmande som möjligt för att vara säkra på att intet av vad de anföra blir obeaktat under den muntliga förhandlingen. Är då vad som förekommit vid det förberedande förfarandet domsgrundval kunna parterna befaras låta den för dem understundom obekvämare muntliga huvudförhandlingen krympa ihop. Det torde huvudsakligen vara en önskan att förhindra att på detta sätt de förberedande skrifterna och förberedelsen inför rätten få en betydelse som kan bliva ödesdiger för muntligheten och omedelbarheten vid förhandlingen inför juryn som medfört förbudet i förevarande paragraf. Det synes emellertid då lämpligt att giva detta förbud en lydelse som motsvarar det sålunda avsedda syftemålet och att icke låta det få en omfattning som medför att det icke kan och icke bör enligt sin ordalydelse upprätthållas. Jag hemställer att till ernående härav en omarbetning av stadgandet måtte äga rum.

Ur protokollet:

Ragnar Kihlgren.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 20 november 1936.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden PEHRSSON, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, SKÖLD, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Westman, anmäler lagrådets den 22 maj 1936 avgivna utlåtande över det den 24 april 1936 till lagrådet remitterade förslaget till *lag om rättegången i vissa tryckfrihetsmål.*

Efter redogörelse för utlåtandet anför föredraganden:

»Föreliggande förslag ansluter sig till det genom Kungl. Maj:ts proposition nr 235 för 1936 års riksdag framlagda förslaget till ändrade bestämmelser i tryckfrihetsförordningen angående rättegången i tryckfrihetsmål. På sätt framgår av konstitutionsutskottets memorial nr 43 har riksdagen i allt väsentligt antagit sistnämnda förslag såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling. I följd härav torde för 1937 års riksdag böra framläggas förslag rörande nu ifrågavarande särskilda lagstiftning om forum och om domstolsförfarandet i egentliga tryckfrihetsmål, att antagas under förutsättning att grundlagsförslaget slutligen godkännes.

Lagrådets erinringar mot det dit remitterade förslaget ha föranlett mig att i vissa hänseenden låta verkställa omarbetning av detsamma.

Rubriken har med hänsyn till vad lagrådet anfört erhållit ändrad avfattning.

I 1 och 2 §§ ha ändringar vidtagits av den innebörd lagrådet förordat. Ett par formella jämkningar ha samtidigt skett i 2 § första stycket. Med anledning av det uttalande lagrådet därom gjort vid behandlingen av 2 § har i det omarbetade förslaget upptagits föreskrift om påföljd för part som ej efterkommit kallelse att inställa sig personligen eller som underlåtit att fullgöra föreläggande att avgiva skriftligt svaromål. Bestämmelsen har erhållit sin plats i 13 §, som i övrigt motsvarar det remitterade förslagets 10 §. Underlåtenhet att efterkomma kallelse eller föreläggande som meddelats jämlikt 2 § skall sålunda komma att medföra skyldighet att ersätta statsverket och motpart den kostnad som uppkommit genom försummelsen.

Lagrådet har ansett att 3 § borde utgå. Det är visserligen obestridligt att

paragrafen icke är nödvändig för att säkerställa, att de däri angivna frågorna bliva vederbörligen beaktade av domstolen vid första rättegångstillfället. Men den torde vara av ett visst praktiskt värde såtillvida att den anknyter till hithörande grundlagsstadganden och dessutom är ägnad att klarlägga förhållandet mellan de föregående och de närmast efterföljande paragraferna, vilka senare avse allenast mål däri jury skall medverka. Utan olägenhet lärer dock den del kunna uteslutas, som berör frågan om vem som är ansvarig för åtalad skrift. Stadgandet därom kan i viss mån vara vilseledande, då nämligen denna fråga blott i rena undantagsfall är föremål för tvist och kräver något rättens avgörande. Det ligger för övrigt i sakens natur att ett sådant avgörande måste ske innan frågan om jurys medverkan kan upptagas. Med angivna begränsning har därför 3 § bibehållits. Sista punkten har erhållit en något ändrad redaktion för att dess innebörd må framstå tydligare.

Avfattningen av 6 § andra stycket har underkastats redaktionell jämkning i anledning av vad lagrådet därom yttrat. Såsom lagrådet anmärkt avser den i 6 § tredje stycket angivna ersättningsskyldigheten till statsverket icke blott vad tillstädeskomna jurymän må hava uppburit utan även viss annan kostnad som bestritts med statsmedel.

Vad lagrådet anfört till stöd för bibehållande av jurymannaeden i avvaktan på en allsidig prövning av frågan om användning av ed inom rättsväsendet har föranlett omarbetning av 7 §, så att denna i huvudsak kommer att överensstämma med gällande stadgande i § 5 mom. 3 tryckfrihetsförordningen.

Föreskriften i 8 § därom att förhandlingen skall vara muntlig ger uttryck åt grundsatsen att processmaterialet skall framläggas i muntlig form. Parterna få följaktligen icke till rätten ingiva skriftliga handlingar, vilka utan att uppläsas bliva material vid prövningen av målet. Bestämmelsen innebär däremot icke i och för sig att det skall vara parterna förbjudet att uppläsa skriftligt processmaterial. Det ligger i sakens natur att uppläsning är nödvändig såvitt angår relevanta delar av den åtalade skriften, skriftliga bevis och dylikt. Detsamma gäller sådana vittnesmål som, enligt vad därom är stadgat, upptagits vid förberedelsen eller eljest utom förhandlingen. I fråga om parternas anföranden upptog emellertid det remitterade förslaget ett stadgande, enligt vilket sådana anföranden ej finge uppläsas. Från detta förbud undantogos allenast yrkanden. I lagrådet har förordats en mindre kategorisk avfattning av stadgandet rörande partsanföranden, på det att förbudet icke måtte komma i strid med vad efter förhållandena i verkligheten kunde vara skäligt och lämpligt. Vad lagrådet anfört har synts mig böra föranleda ändring av bestämmelsen på sådant sätt att den icke skall utgöra hinder för domstolen att, om det någon gång av särskilda skäl skulle befinnas erforderligt för målets behöriga handläggning, tillåta en part att vid utförandet av sin talan uppläsa rättegångsskrift.

I 9 § har med anledning av lagrådets hemställan införts en bestämmelse, enligt vilken rätten äger medgiva visst undantag från regeln att målet skall vid ny förhandling företagas till fullständig handläggning. Paragrafen har

därjämte undergått redaktionell ändring i förtydligande syfte på sätt lagrådet hemställt.

Då såsom förut nämnts 10 § i det remitterade förslaget efter skedd omarbetning, varigenom dess tillämplighetsområde blivit utvidgat, flyttats och erhållit paragrafnummer 13, har därav föranletts omnumrering av efterföljande paragrafer.

Det remitterade förslagets 11 §, nu 10 §, har ändrats på sådant sätt att tvekan icke skall råda därom att i den till juryns besvarande framställda frågan skola upptagas såväl de av åklagare eller målsägande åberopade lagrummen som ock de andra lagstadganden som domstolen själv anser kunna ifrågakomma.

I anledning av vad lagrådet anfört rörande 12 § i det remitterade förslaget ha följande ändringar skett. Första stycket har uteslutits, varjämte bestämmelserna i fjärde stycket och tredje styckets första punkt ha sammanförts till en särskild paragraf, betecknad 14 §, vilken angivits gälla alla mål angående brott som avses i § 3 tryckfrihetsförordningen. Vad som efter dessa förändringar utgör 11 § i det omarbetade förslaget gäller uteslutande protokoll vid förhandling inför jury. Rörande innehållet i sådant protokoll har lagrådets hemställan följts såtillvida att med yrkande och invändning jämställts medgivande av yrkande. Då medgivande i fråga varöver parten äger förfoga är direkt avgörande för domstolens beslut i frågan, bör det lämpligen antecknas i protokollet. Det har emellertid ej ansetts nödigt att uttryckligen begränsa stadgandet till dylika dispositiva medgivanden. Någon nämnvärd extra belastning av protokollet föranledes tydligen icke av bestämmelsen. Annorlunda förhåller det sig med erkännanden av fakta, vilka lagrådet jämväl ansett böra protokollföras. Skulle stadgande härom meddelas, torde följden bliva en väsentlig utvidgning av protokollföringen i fall då redogörelse för ett händelseförlopp förekommit, som helt eller delvis vitsordats av motparten. Man skulle härmed i vissa fall komma ganska nära en fullständig protokollering av partsanföranden, något som stöter på betydande praktiska svårigheter med hänsyn därtill att protokollet enligt vad förslaget förutsätter skall färdigställas redan vid förhandlingen för att vara tillgängligt för juryn vid dennas överläggning. Av dessa skäl och då dessutom erkännanden icke ha samma omedelbara betydelse för domen som dispositiva medgivanden, har jag icke ansett mig böra upptaga erkännanden i stadgandet.

Lagrådet har vid behandlingen av 12 § anfört, att om aktsystem införes, bestämmelser torde bliva erforderliga till ordnande av frågan om processmaterialets tillgänglighet i överrätten i händelse talan fullföljes emot underrättens utslag samt om skyldighet för rådhusrätt att föra dagbok över tryckfrihetsmål som avses i förevarande lag. I det omarbetade förslaget ha införts två nya paragrafer, 15 och 16 §§, vilka innehålla bestämmelser i nämnda hänseenden, överensstämmande i allt väsentligt med vattenlagens motsvarande föreskrifter.

Beträffande det i remitterade förslagets 13 § upptagna stadgandet av inne-

börd att juryn skall under sin överläggning äga att av rätten införskaffa erforderliga upplysningar har anmärkts, att vissa praktiska svårigheter bleve förbundna med dess tillämpning. Av skäl som lagrådets flesta ledamöter åberopat har jag icke ansett mig böra förorda en återgång till de sakkunnigas av en lagrådsledamot biträdda förslag, enligt vilket rättens ordförande skulle vara närvarande vid juryns överläggning för upplysningars meddelande. Stadgandet har därför fått utgå i enlighet med hemställan av lagrådets flesta ledamöter.

Återstoden av 13 §, som undergått en av förut angivna omflyttningar betingad redaktionell jämkning, har sammanförts med remitterade förslagets 14 och 15 §§ till en ny 12 §. Härvid har vad lagrådets ledamöter anmärkt beträffande stadgandet i 14 § föranlett att detta erhållit en mindre kategorisk avfattning. Den omständigheten att föreskriften har avseende allenast på juryns beslut synes icke motivera dess borttagande såsom två av lagrådets ledamöter ifrågasatt. Utan ett stadgande som fastslår att avgörandet skall grundas på det processmaterial som frambragts vid huvudförhandlingen lärer det vara svårt att i praktiken upprätthålla denna förhandlings centrala ställning i rättegången. Tyngdpunkten skulle lätt nog komma att förskjutas till förberedelsen och därmed skulle uppenbarligen muntligheten och omedelbarheten i förfarandet äventyras.»

Föredraganden hemställer härefter att förslaget, efter ändring i angivna hänseenden, måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande under förutsättning att av riksdagen såsom vilande antaget förslag till ändrad lydelse av §§ 1, 4 och 5 tryckfrihetsförordningen varder slutligen godkänt.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till nästkommande års riksdag skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Wilhelm von Schwerin.